

Parallel History Project on NATO and the Warsaw Pact

Rozhovory s československými generály

Tematický výběr pořizený Vojtěchem Mastným a Karlem Sieberem

Leden 2005

1. Zvláštní spojenec

Československé předurčení

Q: Zmínil jste to specifikum Československa, že v případě války by se Československá lidová armáda změnila v Československý front. Což v jiných zemích nebylo ...

Generál Pezl: Ne, nebylo. [. . .] Na severu v NDR byla skupina sovětských vojsk, v Maďarsku byla skupina sovětských vojsk, v Polsku byla skupina sovětských vojsk. Nejsilnější uskupení bylo v NDR, to bylo asi dvaadvacet divizí, tak to byla obrovská síla, na tom základním strategickém směru Berlín – Paříž.

Takže v tom bylo takové to specifické postavení Československa. Ostatní svým způsobem byly na podružných směrech, vytvářely druhé sledy, s jejich zasazením se počítalo až v průběhu operací.

Q: Co byla ta příčina, že Československo mělo takové speciální postavení? [. . .]

Generál Pezl: Tak hlavní důvod byl, že Československo v té době [před rokem 1968] byla jediná země Varšavské smlouvy, kde nebyla sovětská vojska. A provedení nějakého takového manévru, který by umožnil vyvedení takového uskupení, které byla schopna 1. a 4. [československá] armáda¹ de facto s tím první sledem vytvořit, znamenalo přípravné období řádově několika měsíců, to znamená ztráta strategického překvapení na válčišti. A v té době to všechno řekl bych viselo na vlásku té minutové jaderné pohotovosti.

Jestliže já nevím do pětáctičet minut byla možnost oboustranně provedení jaderných úderů nebo vstřícných jaderných úderů – to byl takový ten šlágr tehdejší doby strategický, kdo to dřív zjistí, kdo dřív udeří a kdo dřív je schopen využít toho momentu. Tak okolo toho se točila strategie jak NATO, tak Varšavské smlouvy. Rozhodující byly jaderné zbraně a ani ne tak na tom válčišti jako ty strategické, to znamená na letounech, které byly ve vzduchu, jaderné ponorky, které byly na oceánských plavbách. [Pezl, 3]

Generál Vitanovský: V té době, kdy jsem já ještě sloužil [před rokem 1968] tady sovětská vojska nebyla. To znamená, my jsme v podstatě tvořili první strategický sled toho celého uskupení Varšavské smlouvy. Jelikož to bylo – a to zase mohu klidně říct – ta forma byla útočná, tak samozřejmě všechno bylo nacpáno na západní hranice našeho státu, všechna ta vojska. Především tam byly divize na plných počtech, bylo to všechno od Karlových Varů přes Mariánské Lázně, přes Plzeň, Klatovy až dolů na jih k rakouským hranicím. Prvosledové divize, vybírané, plné, všechno tohle.

To úsilí bylo tak strašné, že ... nemluvě o tom, když si člověk tu koncepci dovedl představit, tak si musel uvědomit, že tyto sledy musí v první řadě odrazit útok tehdejšího nepřítele, musí potom přejít do protiúderu, tak si dovedete představit, co by z toho zbylo. To byly prostě jednotky, přednaznačené pro likvidaci, poněvadž to vždycky ten první sled odnese, tohle. Já to říkám jen proto, že i

¹ V roce 1958 byly na teritoriu Čech a Moravy vytvořeny 1. a 4. prvosledová armáda.

když tu Sověti nebyli v té době a přišli sem potom v srpnu 1968, tak zase nestáli v prvním sledu. Bylo by logické, že by byli měli vystřídat alespoň část těch vojsk v prvním sledu, a nechali všechno na naší armádě.

Já jsem k tomu kdysi jednou řekl ve Svazu takovou věc – také mi neposloužila, ale je to třeba pro glosování se o tom také zmínit. Já jsem říkal: „Podívejte se, my samozřejmě, když začne válka, odrazíme hrdinně první úder, přejdeme do protiofenzívy, válku vítězně skončíme, na Rýně nebo na kanále La Manche a s československým praporem přijde dvacet lidí na horu Říp, tam budou stát, budou všichni provolávat 'vyhráli jsme válku' a kromě těch dvaceti už tam nikdo nebude v tom státě. Takhle já si nepředstavuji vítězství.“ [. . .] Když jsem si dovolil tehdy říct [. . .], že bychom měli také, kromě toho, že vydělujeme vojska pro Spojené ozbrojené síly, také nějakou jednu, možná dvě divize mít na teritoriu, aby bránily teritorium, poněvadž každá válka totiž spočívá v tom vyhrát, ale přežít také. [. . .]

A já jsem tehdy říkal jednu divizi, oni nám totiž brali všechno, do Spojených ozbrojených sil šlo všechno, říkal jsem taky musíme mít nějaká teritoriální vojska, přece, proti výsadbům, proti diverzím, proti tomuhle tomu a tak dál, co se bude v týlu odehrávat. Já nemůže tahat potom vojska z fronty, když se něco bude dít. No, tohle to samozřejmě stroze odmítli, řekli, že to není správné a dokonce při těchto těch mých projevech tam mě jednou nazval maršál Zacharov,² že jsem revizionista. To víte, s tím když jsem přijel z Moskvy, s tímto puncem, tak tady jsem byl revizionista, tady se to ode mne už neodlepilo a to byl také jeden z těch prvků, kdy mě poslali do důchodu. [Vitanovský, 2 – 4]

Q: Často se říká, že za nepřítomnost sovětských vojsk Československo platilo zvýšenými závazky vůči Spojenému velení, že českoslovenští představitelé příliš ustoupili nárokům na velikost československé armády. Je to pravda?

Generál Pezl: To bylo enormní, ta velikost té armády byla enormní. Jestli to bylo způsobeno pouze tím, tou obavou, že kdyby se to neudělalo, že by sem ti Sověti přišli – myslím, že to byla taková přirozená nátlaková síla, která byla v tom pozadí, která zřejmě nikdy nebyla otevřeně vyřčena. Ale stačilo dát určité pochybnosti.

De facto v té době co bylo jediné, byla spolupráce se speciálními jednotkami sovětskými, které byly umístěny ale v NDR. To byla taková ... společná brigáda – ty, které vlastnily jaderné hlavice a dělaly jejich montáž. Tak ty jediné vstupovaly do sestavy. A potom zvláštní jednotky VČ,³ utajeného velení, které byly přiděleny potom štábům, armádám, frontu. Ale to bylo nezávislé spojení, mimo to, co operační svazy měly své vlastní spojení, šifrového charakteru. Ale to bylo od hlavního velení, které šlo až do Moskvy. [Pezl, 3 – 4]

Generál Vitanovský: Naše armáda se pohybovala stále v mírovém stavu kolem těch 150 tisíc lidí. Já jsem to osobně v generálním štábu slyšel od maršála Zacharova, tehdejšího náčelníka, že taková ta maximální intenzita pro válku je 10 % obyvatelstva, to znamená jedenapůlmilionovou armádu pro válku. Teď si představte, co to znamenalo pro nás. To bylo takové obrovské vypětí lidí, ale copak jen lidí, ale i v materiální stránce. Tyhle všechny zásoby pro ty mobilizované jednotky mít, že to bylo v některých případech na hranici únosnosti. [Vitanovský, 3]

² Maršál Matvej Vasiljevič Zacharov zastával v letech 1957 - 1960 funkci vrchního velitele sovětských vojsk v Německu, v letech 1960 - 1963 a znovu v letech 1964 - 1971 byl náčelníkem sovětského generálního štábu.

³ *Vysokochastotnoje* – vysokofrekvenční spojení.

Stalinistické kořeny

Generál Šmoldas: Hlavní zlom byl v padesátém roce, když na Svobodovo⁴ místo přišel Alexej Čepička.⁵ Čepička nebyl voják, byl partajník a ještě k tomu Gottwaldův⁶ zeť, člen politbyra, takže měl neobyčejně silnou pozici. Armádu velmi radikálně a naprosto změnil, ve všech jejích komponentech. Nejprve povyhozoval staré důstojníky z první republiky a místo nich udělal velký nábor po továrnách, po dělnických kádrech, které dostaly rychlé půlroční nebo roční kurzy. [. . .] A tyhle rychlokvašky obsadily poměrně vysoká místa v armádě. Bohužel, ta změna se trochu zvrtila. Z té fabriky většinou neposlali toho nejlepšího. Byli rádi, že se mohou některých lidí zbavit. A z těch lemplů se potom měli stát důstojníci. Někteří ovšem neměli o vojně celkem žádné ponětí a o morálce teprve ne. Takže se začali vyťahovat, zacházeli surově s podřízenými. Když v roce 1956 Čepička odešel, celé to prasklo. Ovšem faktem je, že Čepička celou tu armádu kvalitativně úplně změnil. [Šmoldas, 8]

Q: A myslíte, že ta – řekněme – předimenzovanost československé armády, třeba i ve srovnání s těmi armádami okolními, s armádou polskou – v přepočtu na počet obyvatel se uvádí, že ty stavy byly dokonce vyšší než v Sovětském svazu – myslíte, že tahle předimenzovanost vyplývala z požadavků Spojeného velení Varšavské smlouvy?

Generál Raichl: Na to vám nemohu odpovědět, to já nevím, jaké byly požadavky. Ale připustil bych to, že prostě naše strana, když se podepisovala Varšavská smlouva, na tyto stavy přistoupila. [. . .] No a potom zjistili, že přece jenom je to na náš stát mnoho. Já mám dojem, že v tomhle, ve velikosti naší armády svou úlohu sehrál také Čepička, svého času. On byl jaksi nevoják a jeho názory zřejmě v té době byly trochu odlišné, a než se do toho zapracoval, než poznal, že republika na to nemá, co on by chtěl, tak to chvíli trvalo. A pak odešel. Ale já věřím, že on tlačil na to, aby armáda byla soběstačná, bojeschopná, aby prostě armáda všechno měla. Na Hradě měl podporu pochopitelně, to svůj vliv mělo. A jestli to taky ovlivňovali Sověti – to vám neřeknu, to nevím, u toho jsem nebyl. Ale určitě nebyli proti tomu. [Raichl, 5]

Strašák války

Generál Raichl: Čepička byl přesvědčen, že když ne dnes, tak zítra nebo aspoň pozítří vypukne třetí světová válka. Já se mu nedivím, on byl právník, on nebyl voják, ale přes noc ho udělali ministrem a armádním generálem, takže takovou představu měl. Samozřejmě to byla mylná představa. [Raichl, 15]

Generál Kvapil: Já jsem s Čepičkou potom přišel do styku ... dvakrát jsem zabránil vyhlášení částečné mobilizace. [. . .]

Já jsem byl v tu dobu náčelník agenturního zpravodajství při zpravodajském oddělení generálního štábu a – bylo to tuším v padesátém prvním roce – [. . .] jsme se s ním dostali do konfliktu, s Čepičkou, poněvadž Čepička chtěl vyhlásit

⁴ Armádní generál Ludvík Svoboda byl v době druhé světové války velitelem I. československého armádního sboru v Sovětském svazu. V letech 1945 – 1950 zastával funkci ministra národní obrany, v letech 1968 – 1975 byl prezidentem Československa.

⁵ Armádní generál Alexej Čepička působil v letech 1948 – 1950 jako ministr spravedlnosti, v letech 1950 – 1956 zastával funkci ministra národní obrany.

⁶ Klement Gottwald byl od roku 1929 generálním tajemníkem a od roku 1946 předsedou KSČ. V letech 1948 – 1953 byl československým prezidentem.

mobilizaci s tím, že dostal zprávu, že americká armáda připravuje útok proti republice a že ten útok zahájí druhý den. [. . .] A podruhé zase chytilo ministerstvo bezpečnosti nějakou zprávu, že americké letouny v noci ve tři hodiny budou bombardovat Prahu. [. . .] Pak se ukázalo, že to byla provokační zpráva nějakého chlapíka, který věděl, že ministerstvo bezpečnosti sedí na telefonu, tak to tam prostě takhle vysypal. [Kvapil, 6]

Generál Kvapil: První zpráva [mluvila] o tom, že americké tankové jednotky jsou na hranici, přímo u státní hranice – já vám neřeknu samozřejmě, kdy to přesně bylo, ale bylo to v létě ještě ... muselo to být v létě roku 1951. A Čepička mi řekl, když jsem se ho ptal, odkud zprávy má, tak říkal, že to dostal od ministerstva bezpečnosti. Tak jsem se ptal tam těch orgánů, co s tím měli něco společného – řekli, že to je zpráva z pohraničních vojsk. Tak když jsem se dověděl, odkud to znali, odkud ta zpráva přišla, tak jsem sebral auto, makal jsem rychle na hranice. A tam jsem zjistil, že zpráva byla podána úplně jinak, než byla prezentována ministrově obrany, že tam prostě hlásili, že americké tanky při výcviku se dostaly až na státní hranici – prostě výcvik. Snad ani cvičení. V prostoru Grafenwöhr.⁷ Že tam nikdo nehlásil, že by se připravovaly k útoku. Cestou jsem se přišel na to, že ... tenkrát jsme používali, jako oni, tak my, takové zvláštní dálkopisné šifrovací stroje, říkali jsme tomu Andula. No a ono to někdy vynechávalo. Ono to prostě zkomolilo celou tu zprávu, co pohraničníci vydali, a nikdo si nelámal hlavu s tím, jestli je to správně nebo není.

A podruhé to bylo s tím „očekávaným“ útokem leteckým na Prahu. Každý útok větších sil vyžadoval znásobení spojení. A my jsme měli dokonce dokonalý ... nebo v dané době jsme měli dokonalý přehled, jak to vypadalo z druhé strany. [. . .] A věděli jsem, že to spojení je tam pořád normální. Tak jsme přišli na to, že to je nějaká blbost. [Kvapil, 17]

Zbrojnice Východu

Generál Franko: Kolik divizí, kolik já nevím kanónů, kolik tanků a toho ... Čechoslovákům bylo vnuceno – a to bylo ještě za Gottwalda – vzhledem k tomu, že to je taková rozvinutá země, ze všech „lidodemo“ nejrozvinutější, nejvíc zbrojařského průmyslu, tak do toho musí dát taky nejvíc peněz. A vnutili jim, československé straně, do protokolu, že musí mít patnáct divizí vševojskových. Patnáct. Válečně. Mírově – to už je jiná otázka. A zároveň za jak dlouho musí být zmobilizované. A tím se na jedné straně chlubil funkcionáři, kteří do toho měli co mluvit. Jenže – patnáct divizí musí mít výzbroj pro patnáct divizí, velký rozpočet, který nepotřebujeme.

Po padesátém roce se začal budovat těžký průmysl, přestěhovali ho na Slovensko, nebo ne přestěhovali, ale postavili nové závody na výrobu tanků, obrněných transportérů, v prostoru, kde nikdy žádný takový průmysl nebyl, například v Martině, v Detvě, v Podbrezové, prostě na východním Slovensku. Chemie se stavěla, v Humenném tu chemičku [. . .] Pak přišly ty pětiletky a v rámci těch pětiletek se ukazovala, že ta čísla ... že armáda hlavně způsobila, že je něčeho nedostatek. Protože armáda musela jíst, potřebovala železo. Prostě všeho bylo tak málo ve prospěch toho civilního režimu a hospodářství.

Tak v rámci těch úprav pětiletkých plánů se prostě stalo to, že někdo z těch prezidentů tehdejších – já si prostě myslím, že to byl až Novotný⁸ – projevil

⁷ Výcvikový prostor v Bavorsku, využívaný během studené války jednotkami americké armády.

⁸ Antonín Novotný zastával od roku 1953 do roku 1968 funkci 1. tajemníka ÚV KSČ, v letech 1957 – 1968 byl prezidentem Československa.

nějakým způsobem přání, aby se ta armáda snížila, aby to nebyla taková zátěž. A že to mají naši funkcionáři probojovat na sovětské straně. A oni prostě na sovětské straně jim odpověděli: „Když jste mohli to dělat v poválečné době, tak teď, když máte rozvinutý průmysl a my vám technicky s něčím pomůžeme, tak na tom stavu trváme, protože kdyby ten stav byl nižší, tak by to zase chybělo pro splnění úkolu celoevropského.“ [Franko, 21 – 22]

Generál Mencl: Ty důsledky toho pro společnost se minimalizovaly. „Na Západě udělali tohle, mají takový a takový typ tanku, mají takovou a takovou profesionální strukturu, tak ji musíme my udělat taky, abychom měli určitou převahu alespoň v těch klasických zbraních.“ Takže to bylo jediné téma té takzvané vojenské ekonomiky. A v Rusku to nebylo o nic lepší, pokud jsem měl možnost, v té krátké době, co jsem měl kontakty a mohl jsem si přečíst na generálním štábu. „My chceme toto a toto a vy nám to dejte a poraďte si s tím. Jestli bude někde nedostatek masa, potravin nebo já nevím obilí, to nás nezajímá.“ [Mencl, 5]

Jednání s Velkým bratrem

Generál Vitanovský: Psal se rok 1961. [. . .] Já jsem tam tenkrát prosazoval spolu s našimi kolegy, kteří se mnou na tom dělali, otázku změny systému řízení a velení vojskům. Protože jsem říkal: „Dneska máme počítače, máme automatizaci, musíme také automatizovat to velení v armádě. To množství informací, které dneska jsou při vedení války, je takové obrovské, že to normální štáby, kdyby se nafoukly, jak chtěl, to nezpracují. A když nejsou informace zpracované, bude to rozhodnutí, které z toho vyjde, bude nereálné, bude možná chybné.“

Tam jeden armádní generál, to byl tenkrát Kazakov⁹ na štábu Spojených ozbrojených sil, na to řekl *naplivať na vašu avtomatizaciju*, když neměl argumenty, jak mi říct. A maršál Zacharov, to byl nakonec doktor věd, ten mně říkal: „Na vás je vidět, že jste nebyl na frontě, ... Já, když jsem byl na frontě, jsem vzal takhle trubku, zavolal jsem a říkal jsem: *Nu Vasja, kam tam u těbě armáda?* a on mi řekl, jak tam je u něj.“ Já jsem povídal: „No, soudruhu maršále, to snad nemyslíte vážně, to přece není řízení. Já vím, že to může být v průběhu operace, během toho dne, že v poledne zavoláte a on řekne: 'Dobry, je to dobry'. Ale musí se upravovat rozhodnutí pro další den, musí se to dát rozkazy do vojsk až do pluku včetně a tak dál, to přece už dnes všecko nejde bez automatizace.“

[. . .] Tak to už mi tohle vadilo strašně, když ze mně někdo dělal hlupáka, a tak jsem říkal: „Soudruhu maršále, prosím vás, já nedělám nic jiného, než se opírám o sovětské teoretiky, já třeba jsem používal tuto automatizaci, tady je článek, který vyšel ve sborníku *Vojenská mysl*,¹⁰ sovětském, kde se mluvilo o té automatizaci ...“ On řekl: „Přineste to, ten sborník!“ A on to byl článek od něj. Tak, už se takhle zvedal vzteky, poněvadž [generál]poručík si dovolí protestovat maršálovi Sovětského svazu, tak jsem mu řekl ještě další článek, to bylo také od něj, kde všude on doporučoval.

[. . .] Já jsem říkal: „No ano, ale vy jste doktor věd a jistě to jsou uvážené věci, které jste tam psal,“ a tak dál. No a tak mi zase zopakoval, že jsem nebyl na frontě, jak je vidět, tak tenkrát mi to už překypělo ... v tomhle směru mi to bylo jedno, tak jsem říkal: „Soudruhu maršále, prosím vás, někdy si myslím, že ta

⁹ Armádní generál Michail J. Kazakov zastával v letech 1956 – 1960 funkci velitele Jižní skupiny sovětských vojsk. Na postu náčelníka štábu Spojených ozbrojených sil Varšavské smlouvy působil v letech 1965 – 1968.

¹⁰ *Vojennaja mysl* – sovětský odborný vojenský časopis.

zkušenost z té poslední války je na závalu. Protože válka příští bude vypadat úplně jinak, kdyby k ní došlo. My se musíme vypořádat s tou automatizací nějakým způsobem, Američané to dávno už dělají.“ [Vitanovský, 4 – 5]

Q: Mohl byste charakterizovat třeba ty významnější sovětské představitele, se kterými jste přišel do kontaktu? [. . .]

Generál Zachariáš: [. . .] Všichni byli profesionálně připraveni velice dobře. A to ostatní pak ovlivňuje jejich vlastní povaha nebo charakter, každý je jiný. Někteří jsou téměř intelektuálové, do takové skupiny bych mohl zařadit třeba generála Vorobjova,¹¹ který byl vynikající člověk, velice sečtělý, kulturní, inteligentní. Velice slušný, nikdy neřekl sprosté slovo ani vulgárnější slovo. I s podřízeným, pokud jsem mohl sledovat, jednal přísně, ale slušně vždycky. A to ne vždy byla vlastnost, ve které by vynikali všichni.

[. . .]

A s několika maršály jsem se setkal jenom na cvičení. To byli profesionálové, ale už pánové v letech, zkušenosti bojovníci z druhé světové války, s frontovými zkušenostmi, vynikající profesionálové. [Zachariáš, 9 – 10]

Generál Štorek: Maršál Ogarkov,¹² [. . .] to byla osobnost. [. . .] Ogarkov měl určité spory se svými nejvyššími šéfy, maršály, ministrem. Já nevím, jestli to byl tehdy Ustinov nebo Kulikov – prostě tihle nejvyšší šéfové, ministři obrany. On měl nesmírně rozumné názory na zasazení letectva a vedl tam s nimi obrovskou válku. My jsme si ho vážili. [. . .] A ti ostatní, to byli prostě politici, kteří tvrdě šlapali ...

Q: Vacek¹³ v rozhovoru naznačoval, že si vážil toho, že Ogarkov byl schopen brát nějaký cizí názor.

Generál Štorek: Ano, to je ono. Brát cizí názor. To znamená, že jsme se prostě vyjádřili. A ne: „Takhle to bude!“ To jsme málokdy viděli u tak vysokých funkcionářů. Takže Ogarkov zapsal se do mojí paměti jako skutečně dobrý generál.

Q: Procházel jsem některé dokumenty z jednání se Sověty. Z nich vyplývá, že se řada z nich – zářný příklad je asi Grečko,¹⁴ ale i jiní – že se dokázali chovat neuvěřitelně hrubě. [. . .]

Generál Štorek: Striktně, velice přísně. Arogantně.

Q: Myslíte, že v tomhle ohledu Ogarkov byl výrazná výjimka?

Generál Štorek: Výrazná výjimka. [Štorek, 12 – 13]

Od obranné k útočné strategii

Generál Kvapil: Pokud jsem byl velitelem divize, tak jsem byl seznámen s plány na obranu republiky. A víc nic. Víc nic.

Já jsem měl prostě stanovené pásmo, v něm byly připravené nějaké objekty, ale jinak ... pokud šlo, jak se o tom mluví, dokonce o útočnou operaci ... Útočné operace se několikrát na cvičení cvičily v tom smyslu, že když byl zastaven útok

¹¹ Generálplukovník Eduard Arkadijevič Vorobjov zastával v letech 1987 – 1991 funkci velitele Střední skupiny sovětských vojsk.

¹² Maršál Nikolaj Vasiljevič Ogarkov zastával v letech 1977 - 1984 funkci náčelníka generálního štábu a 1. náměstka ministra národní obrany SSSR.

¹³ Armádní generál Miroslav Vacek zastával v letech 1985 – 1987 funkci velitele Západního vojenského okruhu, v letech 1987 – 1989 byl náčelníkem generálního štábu a v letech 1989 – 1990 působil jako ministr obrany.

¹⁴ Maršál Andrej Antonovič Grečko zastával v letech 1953 - 1957 funkci vrchního velitele sovětských vojsk v Německu. V letech 1957 - 1960 byl velitelem pozemních sil, v letech 1960 - 1967 vrchním velitelem Spojených ozbrojených sil Varšavské smlouvy a v letech 1967 - 1976 ministrem národní obrany SSSR.

nepřítele, tak v protiútoku jsme se dostávali někam dál. Já jsem byl seznámen s plány, výhradně s plány obrany.

Q: Teď mluvíme o tom období 1955 – 1957, kdy jste byl v čele ...

Generál Kvapil: Já mluvím o tom, když jsem byl velitel divize. [Kvapil, 15]

Q: Vy jste se účastnil už toho prvního cvičení vojsk Varšavské smlouvy, už v roce 1955. Mohl byste říci, jaký byl jeho námět a jaká byla vaše role v tom? [. . .]

Generál Franko: [. . .] My jsme byli připravováni na funkci chemických náčelníků divize. A najednou jsem dostal roli prostě chemický náčelník frontu. [. . .] A námět – jako vždycky: to byla strategická operace, kdy prvně vystupovala Československá lidová armáda v té roli jako Československý front. [Franko, 8]

Generál Franko: To první [cvičení v roce 1955] – to se tam sám ten štáb Spojených ozbrojených sil sám na tom učil, jak a co by se dělalo. Zase prostě předpokládám, že to byl signál k vypracování doktríny prostě vedení jaderné války a jaký je vztah útoku a obrany.

Závěr by byl takový, že obrana je pojem pouze dočasný. A ne obrana celostátně – tak jak to bylo za první republiky děláno, s těmi bunkry a s tím ostatním – ale obrana je vynucená bojová činnost k tomu, aby v zámyslu pro velení obranné operace armády – jedné, třebaš příbramské [1.] armády – bylo vytvořit takové uskupení sil a prostředků, které by bylo schopno mít v sobě aktivní útočný zámysl. [Franko, 36]

Generál Pícek: Ty první roky ... nevím, jak to bylo za 1. vojenského okruhu, ale vím tedy, že po té reorganizaci armády a vytvoření 1. a 4. armády jsme rozpracovávali operační plány. A ty byly výlučně obranného charakteru, víceméně se to dá charakterizovat jako úkol překrytí státní hranice. Žádná útočná operace. Takže jak ty pohraniční svazky, kde jsem pak dělal náčelníka štábu divize, tak prakticky do roku 1964 byla tahle jediná varianta [. . .] A teprve od roku 1964, 1965 – z toho máte taky tady ten materiál – tak přistoupila další varianta použití armády, a to byla ta varianta útočná. I když vím, že v platnosti zůstala i ta první, obranná, to, co měly útvary a svazky rozpracováno, tak to měly uložené zvlášť, pro případ zvláštní situace, a vedle toho tam měly tu variantu, prostě tu útočnou.

Q: Historik Petr Luňák ve své studii¹⁵ uvádí, že už na jednom cvičení sestavy frontu v roce 1960 měly československé jednotky operovat čtvrtého dne na čáře Stuttgart – Dachau. A potom na cvičení v březnu 1961 se už plánovalo, že bude dosaženo linie Dijon – Lyon šestý až sedmý den. [. . .]

Generál Pícek: Já jsem mluvil o operačním plánech. Ne o cvičeních. [Pícek, 3 – 4]

Q: V roce 1958 je zrušen 1. vojenský okruh a nahrazen 1. a 4. armádou – jaké byly důvody téhle reformy? Někdy se říká, že to souvisí s příchodem jaderných zbraní do výzbroje, jak na straně protivníka, tak na straně Varšavské smlouvy.

Generál Pezl: Takhle – okruh byl spíš taková instituce zabezpečující ten mírový chod a mobilizační rozvinutí, nebyl orientován na přímé řízení a velení vojskům na strategické úrovni. K tomu nebyl nikdy vybaven příslušnými silami, on neměl k tomu spojovací útvary, jeho vztah k letectvu nebyl natolik přímý. Jednalo se o to vybudovat takové velení, které odpovídá tomu frontovému charakteru, to jest

¹⁵ Petr Luňák: Za devět dnů jsme v Lyonu. Plán použití Československé lidové armády v případě války z roku 1964. In: *Soudobé dějiny*, 2000/3, str. 403 – 419. Anglická verze je k dispozici na „Taking Lyon on the Ninth Day? The 1964 Warsaw Pact Plan for Nuclear War in Europe and Related Documents“ In: Parallel History Project of NATO and the Warsaw Pact, http://www.isn.ethz.ch/php/collections/coll_1.htm.

operační velení na stupni frontu a operační svazy armádního typu, které ve své struktuře a výzbroji měly takové síly, které byly schopny plnit operační úkol. A ten front byl schopen tedy koordinovat činnost těchto operačních svazů armádního typu, měl dostatečnou zálohu – ne druhý sled, spíš záloha – a byl připraven de facto řídit operaci. Zatímco v průběhu této operace se předpokládalo, že teritoriální velení bude mít za úkol, ta druhá část toho nevyčleněné frontového svazu že bude mít za úkol doplňování vojsk jak bojovými útvary, materiálem a v řešení úkolů, které jsou spojeny s obranou a ochranou teritoria. [Pezl, 2 – 3]

Q: Pojdme ještě zpátky do poloviny padesátých let. [. . .] Mohl byste nějak charakterizovat československou vojenskou strategii, jestli se dá říct už doktrínu, v tomhle období? [. . .] Byl předpokládán třeba postup na území protivníka a byly nějak definovány válečné cíle?

Generál Franko: [. . .] Já nechci, abyste si to špatně vyložil – ale já jsem ještě neviděl, aby někdo vyhlásil obrannou doktrínu, v životě, oficiálně. Tedy, pardon, vyhlásit ji mohl, ale že by ji splnil. Protože obranou se nezvítězí nad nepřítelem, hlavně ne globálně nebo ve strategickém měřítku. A proto už i tehdy se hlásalo, že my můžeme ustoupit, když toho budou mít moc nebo budeme tak rozbití, ustoupíme třeba po Plzeň nebo po Vltavu tady takhle, a dál ani krok.

A aby ani on nemohl jít, tak se vypustí prostě všechny nádrže, co existují na Vltavě.¹⁶ Ale o tom se musí rozhodnout tři týdny dopředu. A když ta operace frontová trvá už pět, sedm – dvanáct dní, tak když to vypustí v průběhu té frontové operace, tak je to k ničemu, to akorát zlikviduje sám sebe. [. . .]

A ať už to mělo úspěch, tak jsme na území nepřítele. A ať už to mělo neúspěch, tak jsme byli v ústupových bojích, ale ne dál, říkám, nikdy to nedošlo dál, než je Plzeň a po soutok všech těch řek, které vytvářejí přírodní překážku jako takovou. [Franko, 10 – 11]

Generál Franko: To znamená – dočasně vedená obrana, to se procvičovalo v šedesátých letech. A pak už možná do konce sedmdesátých let. A od sedmdesátých let už se to nprocvičovalo. Protože nebylo s kým tu obranu držet, protože když tam tolik těch jaderných úderů – tak to jsme se měli zakopat někde jako krtek pod zem a čekat, až nás odsud někdo vytáhne?

Na obranu se dával důraz na stupni pluk, na stupni divize maximálně, ale celoarmádně jsem v žádném cvičení, ani zámyslu neviděl za těch mých patnáct nebo dvacet roků, aby někdo dostal obranný úkol: „A nepustit nepřítele třeba po čáru tak a takovou.“ Takže ta obrana byla spíš taktická otázka, obrana armády byla už operační otázka a obrana frontu byla vyloučena. [Franko, 36 – 37]

Q: Otázkou je operační plánování československé armády ještě předtím, než vzniká struktura těch dvou armád. Vy jste se účastnil cvičení – myslíte, že v té době zůstávala zachována tradiční forma teritoriální obrany, soustředěné prostě na bezprostřední odrazení případného útoku, nebo se už v době před rokem 1958 objevuje nějaké rozvinutí ofenzivní operace frontové?

Generál Procházka: Už v té době byly dislokovány divize tak, aby v krátké době po dosažení bojové pohotovosti mohly být použity v prvním sledu k útočné operaci. Obrana se cvičila málo. Cvičila se, protože byla v programech, ale většinou se cvičil útok. [Procházka, 4]

¹⁶ Podle plánu z roku 1961, později znovu aktualizovaného, zvažovalo československé vedení v případě hrozby jaderné války vypuštění přehradních nádrží vltavské kaskády. Cílem tohoto opatření měla být prevence následků jaderného útoku na velká vodní díla, který by zřejmě vyústil v rozsáhlou devastaci Povltaví a ve zničení mostů potřebných pro přesun druhého sledu vojsk Varšavské smlouvy na evropské válčiště.

Generál Šmoldas: Armáda se z toho nakonec přese všechno vyhrabala a jsem přesvědčen, že na začátku šedesátých let, kdy začalo docházet k těm velkým krizím (berlínské a karibské krizi), byla schopna svou úlohu hrát. A jsem přesvědčen, že kdyby v té době byla začala válka a nebyla nukleární, tak jsme za týden byli v Normandii. Za týden! Protože jsme měli takovou převahu tanků a takovou převahu v operačním umění a pojetí války, že ten Západ by to nemohl vydržet. Jsem tedy přesvědčen, že armáda, kterou jsme před rokem 1968 měli, za tehdejší situace bipolárního rozdělení světa, že by svoji roli byla sehrála.

[. . .]

Q. Vy sám říkáte, že bychom vítězili, kdyby válka nebyla nukleární – ale ona by zřejmě byla, že?

Generál Šmoldas: Netroufám si na to odpovědět. [Šmoldas, 8 – 9]

Q: Vzpomněl byste si, jak jste – v době, kdy jste byl náčelníkem štábu 19. motostřelecké divize – prožíval události druhé berlínské krize (ale myslím, že mnohem bezprostřednější byly ty události karibské krize)? Jaká opatření tehdy byla?

Generál Picek: Karibskou krizi, to jsem zažil. Velice intenzivně tedy. Protože byli jsme pohraniční divize a byli jsme ve zvýšené bojové pohotovosti, prakticky velmi dlouho. Prováděla se řada opatření, zesilovala se a urychlovala se ženijně technická opatření na hranicích.

Q: Co to konkrétně bylo?

Generál Picek: To se z prefabrikátů dělaly prostě střílny, kryty, velitelská stanoviště, která se dávala pod zem, tomu se říkalo ženijně technická opatření. Navíc, pokud si vzpomínám, tenkrát mimo vlastní organizací útvarů těch pohraničních pluků tam přibyla v té době ještě samohybná děla, která jsme tehdy rozmísťovali spolu prakticky přímo na hranici u pohraničnicků. Tím se zesilovala taky obrana té hranice. No a co bylo nejhorší, že tedy jsme měli tři ročníky v útvarcích. Nastoupili nováčci, ti byli nevyčvičení, a vzhledem ke krizi ten ročník, který měl odejít do civilu, tak se ponechal z hlediska bojové pohotovosti v útvarcích. No samozřejmě, kasárna přeplněná, problémy s tím byly. Navíc tenkrát se nějak více kladl důraz na spolupráci s Pohraniční stráží, se kterou jsme měli normální běžnou spolupráci. Tentokrát se tam projednávala nebo organizovala řada opatření na pomoc útvarům Pohraniční stráže ze strany našich útvarů motostřeleckých pluků. Dá se říci, že v té době útvary divize byly plně bojeschopné.

Q: Že byly tedy naplněny nad rámec těch mírových počtů.

Generál Picek: Naplněné, komplet prostě, protože ony ty pohraniční divize i v době mobilizace jenom něco málo doplňovaly. Ty byly prakticky pořád na plných stavech. No ale tím, že se tedy ponechal ten vycvičený třetí ročník, tak ty jednotky i osádky bojových vozidel byly prakticky plně připravené. [Picek, 4 – 5]

Q: Vzpomněl byste si na ten asi nejkrizovější okamžik – na karibskou krizi? Na ty bezprostřední dny. Jak tehdy v té době se to odrazilo v československé armádě?

Generál Pezl: [. . .] Samozřejmě se samotným zahájením té krize došlo v určitém období k úpravě operačních dokumentů. [. . .] Čili nastalo období vytáhnout ty plány, prověřit jejich reálnost se stavem, se schopností, některé změny vřdycky byly ve struktuře, v lidech, ve výzbroji a v čem možném. A tady speciálně v té době, pokud se pamatuju, největší malér byl ve frekvenčním pásmu. Tam se předělával celý radiový systém. Čili to znamenalo jít do veškeré dokumentace a předělat jí v té části zabezpečení velení a řízení. Ta dokumentace se předělala, některé ty plány se doplnily a upravily a štáby byly připraveny ve vyšším stupni pohotovosti, v určité etapě byly provedeny některé operační přesuny, 1. tankové divize byla vyvedena, 13. tanková divize byla, pokud se pamatuju, vyvedena do prostoru Doupova jako předsunutá divize, čímž se zvýšilo to prvosledové naplnění. V jedné etapě štáby armád zaujaly velitelská stanoviště – ne ta hlavní pro operaci, ale blízká jim. Bylo aktivováno spojení – to byl celý systém, protože ministerstvo spojů tenkrát de facto se stávalo v takovém období orgánem ... válečného charakteru. [. . .] Aktivovala se různá vedení, různá vedení se blokovala, prováděly se některé frekvenční manévry na dálkových spojích, vyčleňovaly se zvláštní linky. To byla taková opatření samozřejmě ve státních hmotných rezervách, prováděla se opatření na doplnění zásob, připravovala se některá speciální mobilizační urychlení a to se týkalo zejména takových zvláštních jednotek – to byly zejména takzvané S-útvary, které byly předurčeny pro zabezpečení leteckého manévru sovětského letectva na polní letiště a byly spojeny tedy i s přesunem našeho letectva na polní operační letiště. Takže řekl bych, bylo to trochu na kahánku, štáby byly zakopané, všecho v zemi ... [Pezl, 5]

2. Válečný plán

Varšavská smlouva a sovětský generální štáb

Generál Vitanovský: Já jsem v problematice strategicko-operační prakticky působil na generálním štábu třináct let, a to ve funkcích operačních na operačním oddělení, pak na operační správě jako zástupce náčelníka generálního štábu pro věci operační. Z tohoto hlediska jsem měl velkou možnost do otázek strategických koncepcí nejen našich, ale i Sovětského svazu nahlédnout. Bylo to proto, že já jsem velice často, vzhledem k tomu, že jsem dělal na operačním plánu, jezdil do Moskvy a tam jsem na Hlavní operační správě generálního štábu sovětské armády ty plánovací otázky řešil.

Tam tehdy byl náčelníkem Hlavní operační správy generálplukovník S. P. Ivanov. Nějak jsme se dali kdysi do hovoru, já jsem pak k němu vřdycky chodíval, i když to nebylo přímo zapracováno do plánu té návštěvy, ale já jsem k němu chodil jako ke kolegovi v operačních oblastech a on mě vřdycky zhruba informoval, abych byl šířeji obeznámen i s takovými problémy, které nebyly jenom směrem na Západ. To znamená, také mně hovořil o těch frontách ostatních, to znamená východní fronta proti Japonsku, základny americké a tak dále.

[. . .] Základní linie nebo základní stupeň velení v celé Varšavské smlouvě byl generální štáb Sovětské armády, nikoliv Spojené ozbrojené síly, to je velice důležité říct. Spojené ozbrojené síly byly jenom takovým určitým transformátorem, dokázaly transformovat pouze přání nebo rozkazy generálního štábu Sovětské armády. To je nesmírně důležité, protože, byť si hrály ty Spojené

ozbrojené síly na jakýkoliv orgán velení vůči těm Spojeným ozbrojeným silám, tak to samozřejmě byla – když to řeknu hodně ostře – hlásná trouba generálního štábu Sovětské armády. To jsem velice dobře poznal v situaci, kdy jsem právě někdy řešil některé věci na generálním štábu Sovětské armády a některé věci na Spojených ozbrojených silách. Ty plánovací dokumenty naší obrany se řešily pouze na generálním štábu sovětské armády.

To znamená, že tam vznikla taková zvláštní paradoxní situace, která spočívala v tom, že byl velitel Spojených ozbrojených sil, v té době to byl maršál Grečko, a byl také ministr národní obrany Sovětského svazu, maršál Malinovský.¹⁷ Jako by se zdálo, poněvadž všichni vydělovali vojska do Spojených ozbrojených sil, všechny státy Varšavské smlouvy, neboli také Sovětská armáda, tak přesto ten vztah, kdy by měl být ministr národní obrany Sovětského svazu podřízen tomu veliteli Spojených ozbrojených sil, tak to tak nebylo, bylo to obráceně. Docházelo občas k takovým střetům, které byly velice zajímavé, mezi těmito dvěma funkcionáři. Bylo zajímavé, že Grečko byl 1. zástupce ministra národní obrany a ministr národní obrany vlastně měl mu být podřízen ve Spojených ozbrojených silách, tomuto veliteli Spojených ozbrojených sil. [Vitanovský, 1-2]

Generál Raichl: Ve Spojeném velení, ve štábu Spojeného velení byl pouze představitel od každé armády jeden. Přičemž se mluvilo o tom, že bude vytvořen štáb vojsk států Varšavské smlouvy. No a to pořád se tak nějak odkládalo. [Raichl, 9]

Q: Jak vlastně do té doby, když štáb [Spojených ozbrojených sil] ještě nebyl, probíhala ta rutinní koordinace? To šlo všechno po linii představitelů Spojeného velení?

Generál Pícek: To šlo všechno po linii představitelů Spojeného velení. I když ty rozhodující věci, ty šly přes ně anebo přímo, z generálního štábu Sovětské armády, a ne ze Spojeného velení. To Spojené velení, to bylo jenom takové řekl bych velení symbolické, které prakticky nevím jak dalece znalo operační plány nebo tohle ... Možná, že tedy velitel Spojeného velení, že tedy to věděl, ale ten štáb kolem, to byli jenom takoví pracovníci, styční důstojníci, kteří jezdili. I ti naši byli předurčení k udržování toho styku, ale nějaký vliv na výstavbu armády nebo její bojovou pohotovost a připravenost, to nebylo. [Pícek, 16]

Q: Zmínil jste tady štáb Spojeného velení a jeho roli jako přenašeče rozhodnutí sovětského generálního štábu. Generálporučík Raichl, se kterým už byl taky pořízen rozhovor, upozorňuje na to, že on byl vlastně teprve tím prvním československým zástupcem až od roku 1967, že vlastně do té doby byl štáb Spojeného velení ...

Generál Pezl: ... byl štáb ruský, že ano. Pak už dělali takový ústupek, že do toho štábu byli vysláni do jednotlivých oddělení jednotliví pracovníci, kteří se tam samozřejmě ztratili a neměli žádnou váhu. A byli v tom štábu představitelé jednotlivých států jako vojenští představitelé, kteří na těch strategických úrovních byli zase řekl bych styčnými orgány, které měly snad zprostředkovávat takové vzájemné informace, které doplňovaly ty hlavní direktivy.

Q: Takže vlastně přes ně to jednání nešlo. Když probíhalo to základní jednání o zásadních změnách, tak to šlo přímo na té úrovni ...

Generál Pezl: ... na generální štáb. Ten generální štáb tenkrát hrál výraznější úlohu, ne to ministerstvo. Rozhodující úlohu hráli ... hlavní velitel Varšavské

¹⁷ Maršál Rodion Jakovlevič Malinovskij zastával v letech 1957 – 1967 funkci sovětského ministra obrany.

smlouvy, politbyro příslušné země, štáb Varšavské smlouvy, generální štáby. To byla silnější vazba než na ta ministerstva. [Pezl, 3]

Rituál plánování

Generál Pezl: Generální štáb v té době, operační správa byla nositelem operačního plánování, které bylo jednoznačně direktivně dáno velitelstvím Varšavské smlouvy. Ovšem štáb Varšavské smlouvy byl pouze průchozí článek pro realizaci strategických plánů generálního štábu Sovětské armády na evropském válčišti [. . .], který snad měl na vnější vzhled reprezentovat určité podílnictví členských států Varšavské smlouvy na společném operačním strategickém zájmu. Ale jednoznačně to bylo pouze předávání direktivy generálního štábu, hlavní správy operační generálního štábu Sovětské armády. Tomu byly samozřejmě podřízeny všechny úkoly, které z toho vyplývaly pro výstavbu ozbrojených sil, které byly v tomto směru direktivně dány a byly podřízeny záměru vedení operací na evropském válčišti.

To se týkalo velikosti vojsk, počtu divizí mírových a jejich mobilizačních rozvinutí. Týkalo se to vlastní struktury jednotlivých stupňů řízení, to znamená například z československé armády byl vytvořen front, což byla taková specifika, která v jiných armádách nebyla tímto způsobem tradována. A samozřejmě tomu odpovídala výzbroj, její postupná modernizace, odpovídala tomu operační příprava velitelů štábů, vojsk a tedy i roční plány výstavby a výcviku, které byly objednávány direktivou Varšavské smlouvy.

Tyto základní strategicko operační dokumenty byly politického charakteru, byly formálně každoročně přijímány na zasedání nejvyšších představitelů Varšavské smlouvy. A zhruba vždycky existoval takový rituál, že hlavní velitel Varšavské smlouvy objížděl všechny politické představitele jednotlivých členských států před vlastním jednáním těchto direktiv a dohodl s nimi politicky ty základní výrazné, významné kroky, které měly být uskutečněny v následujícím období. A ty se týkaly především, kolik vojska kde chybí, jakou výzbroj nakoupit, to byly řekl bych domluvené nákupy techniky ze Sovětského svazu, eventuelně závazky, které republika tenkrát přijímala ve vlastní výrobně technické základně zbrojního průmyslu pro ostatní státy.

A byly zde stanoveny základní úkoly velkých strategicko operačních cvičení spojeneckého charakteru a základní úkoly pro přípravu vojsk, především byly definovány jako určitý charakteristický způsob na jaké operace, jakými vojsky, v jakých etapách se připravovat. [. . .] V dlouhodobějším výhledu byly připraveny nějaké takové ty záměry, jak v nejbližších dvou, pěti letech ta armáda se měla rozvíjet, směrem k určité modernizaci, jak struktur, tak i výzbroje. To se stalo potom, protože to našlo odezvu v plánování státu, v rozpočtu a v závazcích, které z toho vyplývaly, tak aby nákupy, výcvik, eventuelně určité reformy byly finančně zabezpečeny.

[. . .] Jedním z důležitých faktorů bylo i strategicko operační plánování, které bylo vydáváno strategickou směrnicí hlavního velení Varšavské smlouvy, s konkrétními úkoly pro československou armádu. Zde byly stanoveny cíle operace, hlavní údaje o charakteru, to znamená směry operačního zasazení, pásma činnosti, ve kterých Československý front měl útočit, základní dimenze operací, které byly stanoveny nějakým bližším úkolem pro front, jeho základní materiálně technické zabezpečení a nějaké údaje pro organizaci a systém velení a řízení.

Na základě této strategické směrnice generální štáb organizoval cestou náčelníka generálního štábu jako nositele, který byl zodpovědný za realizaci této

směrnice, její plánování v československé armádě. To bylo omezeno na vybraný okruh lidí, jak na operační správě, tak na operačních správách ve velení, to byli řekl bych šéfové oddělení, operační přípravy, letectva. [. . .] Na některých základních úkolech plánování se potom podíleli i základní skupiny asi takových pěti lidí z armád, kteří zpracovávali operační zámysl, který byl přijat. A na základě toho generální štáb připravil návrh způsobu řešení toho strategického záměru a síly a prostředky, zvolil uskupení, výchozí sestavu, způsob zaujetí výchozí sestavy, vytvoření sledů, stanovil úkoly pro jednotlivé armády a pro jednotlivé druhy vojsk podřízené přímo frontovému velení, to znamená především letectvu, raketovému vojsku a operačnímu oddílu. A takto připravený plán operace, nejdříve záměr operace byl dokládán na generálním štábu, náčelníkovi generálního štábu a ministru obrany.

Poté, po příslušných korekcích, připomínkách a tak dále, byl tento dokument rozpracován do potřebných podrobností, které takový plán na té strategické úrovni má. A záměr a realizace tohoto úkolu byly zpravidla potom dokladovány náčelníkem generálního štábu a úzkou skupinou lidí na Spojeném velení. Po schválení tohoto záměru štáb přistupoval k rozplánování operace, to znamená podrobnější její plán z frontového měřítka, z armádního měřítka, druhů vojsk, týlu. Poté byl předložen Radě obrany státu. Ta už ho neschvalovala, ta s ním jenom vyslovovala souhlas, poněvadž schválen byl Varšavskou smlouvou. Způsob určité reálnosti toho plánu byl potom zdokumentován rozpracováním na nižší stupně, prováděcí operační dokumentace, která měla zvláštní charakter. Všecko to bylo přísně tajné zvláštní důležitosti.

Ta rozpracovaná dokumentace byla podle zvláštních směrnic o utajení a zacházení s operační dokumentací zapečetěna a uložena v místě, které k tomu bylo určeno, vydány příslušné signály a schváleno zahájení přípravy infrastruktury, to znamená jak velitelských stanovišť, spojení s nimi, vytváření zásob na strategické úrovni, provádění přípravy na komunikacích, na železnicích. Prostě byl dováděn do určitého systému, který by umožňoval jeho realizaci. A v rámci řekl bych takových těch nejtýpických úkolů, které z této operace vyplývaly, byla usměrňována příprava velitelů štábů a vojsk. [Pezl, 1 – 2]

Generál Vitanovský : Tady byl takovýhle paradox – nám se neustále říkalo: „Prosím vás, vaše *dělo*, jste suverénní stát.“ Ale ve své podstatě, [. . .] velitelem frontu pro válku byl náčelník generálního štábu. Náčelníkem štábu byl náčelník operační správy. Já jsem jim vždycky říkal: „Prosím vás, a kdo bude na generálním štábu ve válce, když jsme suverénní stát?“ Říkali: „To není vaše záležitost.“ To se týkalo přesně i těch teritoriálních vojsk, to jsou takové spojitě nádoby. A korigovali to jenom natolik a na náš nátlak, že my jsme potom ty frontové záležitosti přenesli na Západní vojenský okruh. [Vitanovský, 15]

První den a co dál

Generál Vitanovský: Ten postup byl následující. Spojené ozbrojené síly, lépe řečeno – znovu říkám – generální štáb Sovětské armády, vydal směrnici pro jednotlivé armády Varšavské smlouvy. Směrnici, ve které byl – to byla strategická směrnice – úkol daný naší naší armádě, stanoven, co máme dělat. Ale bylo to všecko toto, toto všecko se, jak bych tak řekl, svedlo na první den, na zahájení války, nikoliv na další dny. Na další dny jsme si mohli pouze dedukovat z cvičení, která se prováděla, jak by to asi vypadalo dál. Všechno to bylo děláno pro první den, poněvadž my jsme nemohli pro veřejnost, pro svět říkat, že

připravujeme útočnou válku. Takže operační plán byl pouze k zahájení války, k prvnímu dni.

Na základě této směrnice jsme přijeli domů, kterou jsme tam dostali v jednom exempláři, všecko supertajné, speciálním aeroplánem, doprovázení vyzbrojenými lidmi a tak dál, přijeli jsme domů, tento dokument jsme převezli na generální štáb na takzvaný operační sál, nemohl nikam po cestě přijít, jenom tam a tam se rozpracovávala tato směrnice pro úkoly naší armády a pro úkoly podřízeným silám, to znamená armádám. [. . .]

Ta směrnice ze Spojeného velení byla formulována jako úkol pro front, pak záleželo na tom rozpracovat ten úkol, to znamená udělat takzvaný zámysl, se tomu říkalo, nebo úmysl, jak tedy chceme tu směrnici, ten úkol, který nám dali shora, jak ho chceme realizovat. To znamená, co bude v prvním sledu, v druhém sledu, úkoly armádám, úkoly raketovým vojskům, dělostřelectvu, úkoly letectvu, protivzdušné obraně státu, týl a tak dál, všechny tyhle dokumenty, které k tomu patří, se rozpracovaly. Bez jakýchkoli úvah o tom, zda to odpovídá specifickým podmínkám Československa. To bylo jako úkol na frontě, přijde voják, dostane úkol a řekne se mu: „Budeš útočit odsud tamhle a víc se s tebou nikdo nebaví. Tady budeš útočit z A do B.“ Tak československá [armáda] také: „Budeš dělat tohle odsud semhle.“

Když se rozpracovalo, tak se s tím jelo zpátky do Moskvy, tam to prohlédli, parafovali a řekli, „ano, souhlasíme,“ nebo to upravili, přímo na místě se to upravilo. Zase pouze my tři jsme to tam museli upravit a znovu ty mapy eventuálně předělat, nebo udělat jinak. Tak takhle vypadalo asi to celé plánování.

Q: Pane generále, ten úkol pro první den, ten znamenal co? Znamenal zastavit nepřítele?

Generál Vitanovský: Zastavit nepřítele. [. . .] Sestava, která z toho úkolu vyplývala, dávala naprosto jednoznačnou možnost přejít promptně do strategického protiúderu a útočit. Potvrzuji to tím, že všechna cvičení byla asi tímto způsobem procvičována. Samozřejmě se to neprocvičuje proto, aby se to procvičovalo, to má nějaký smysl, že ano. [. . .] Zajímavé na tom bylo, že se nikdy ten obranný boj neprocvičoval. Nějak tak se to vzalo, že to skončilo a přecházelo se do toho protiúderu. Já si totiž nevzpomínám, že by se někde dělala nějaká [opatření], že bychom se bránili do hloubky třeba sto kilometrů, dvě stě kilometrů, nepamatuji se. [Vitanovský, 5 – 6]

Q: Do jaké míry jste měl možnost znát jednotlivé části operačního plánu? [. . .]

Generál Vinkler: Tak ony byly zapečetěny, oni to nesměli rozdělat. Veškerou dokumentaci jsme zpracovali osobně, za velmi přísných podmínek. Vzpomínám si, že tehdy Sověti nám tvrdili, že oni nesmějí psát ani na stroji. Tak si představte, tu válečnou dokumentaci, všechno to psát. My jsme to dělali trochu modernějším způsobem, ale prostě bylo to ... říkám, pro nás to představovalo dva měsíce intenzivní práce, abychom prostě obnovili operační plány. Ty byly zapečetěny, ty jsme odváželi právě s Pezlem do Příbrami, potom povolali všechny velitele a tak dál, každý to dostal, podepsal. A bylo to u útvarů, protože jedině na základě těch určitých šifrovek mohli to otevřít. K tomu ovšem nikdy nedošlo.

Q: Zaplat'pánbů.

Generál Vinkler: To víte, že jo. [Vinkler, 2]

Do Lyonu za devět dní

Q: Mám tady ten [československý operační] plán,¹⁸ který je z roku 1964 a který byl odtajněn.

Generál Šádek: [listuje výtiskem operačního plánu]

Q: Tohle je jeho český překlad, originál je v ruštině, je založen v archívu ministerstva obrany. Je na něm podpis prezidenta Novotného, což myslím odpovídá proceduře schvalování operačních plánů, pak jsou tam na konci podepsáni Lomský,¹⁹ Rytíř,²⁰ Vitanovský jako šéf správy a Voštera²¹ jako šéf operačního oddělení. [. . .] Na tom plánu je zajímavé to, že se tady předpokládá, že by v případě vypuknutí války byl samostatný Československý front schopen nejenom odolat vojskům Severoatlantické aliance, ale byl by schopen i poměrně velice rychle postupovat. Uvádí se v bližším úkolu, snad v horizontu D-2, D-3, postup někam za Ingolstadt a počítá se tam po sedmi dnech postupu být už ve Francii, v Dijonu, a po devíti dnech až v Lyonu.

Generál Šádek: Besançon [úsměv].

Q: Ano.

Generál Šádek: Besançon, Bodamské jezero a tak. [pobavení] Já se dívám ... to je ale stará věc, tohle. [Šádek, 4-5]

[. . .]

Q: Jeden kolega zakreslil údaje z toho plánu z roku 1964 do mapy. Na základě toho, co je napsáno v tom plánu, kde se počítá právě s postupem přes Bavorsko, je tady linie 1. armády a 4. armády a počítá se s postupem do té Francie během devíti dnů.

Generál Šádek: Tak ano, toto platí.

Q: Je mi jasné, že tenhle směr asi zůstal zachován – protože tam ani žádný jiný směr není – asi zůstal zachován v těch plánech až do konce studené války, až do osmdesátých let. Nejspíš.

Generál Šádek: Ano, ano.

Q: Nicméně zajímavá je otázka tempa toho postupu a šířky a hloubky prostoru zasazení. Vzpomněl byste si, nakolik úspěšný měl být tehdy podle vašich očekávání ten postup?

Generál Šádek: S námi to vždycky ti starší náčelníci ještě shora rozehrávali. Tak ano, zpočátku samozřejmě, v jednotlivých směrech ... ono to nebylo vždy takto, že to bylo v jedné linii, to byly různé ... někde víc, hlouběji do obrany protivníka, nebo naopak, na druhé straně zase on, ano? Zase on.

Q: ... Tohle měřítko je samozřejmě hrozně malé.

Generál Šádek: To je [studuje mapu se zakreslenou operací] ta 4. armáda. ... Škoda, že jsme to tehdy nedobyli. Až po kanál La Manche a byl by pokoj. [smích, ironie]

Q: A ty plány s tím počítaly, s tím postupem až tam do té Bretaně a tak dále?

Generál Šádek: Ale ano, s tím se počítalo. Že pokud by byl úspěch, tak se počítalo podél toho Bodamského jezera dolů na Besançon, Paříž. Tady. [ukazuje] Ale co oni počítali, to zas my nevíme.

Q: Tady asi hodně záleží na tom, jaké byly sovětské plány. Protože tohle je přece jenom vedlejší směr postupu.

¹⁸ Petr Luňák: Za devět dnů jsme v Lyonu. Plán použití Československé lidové armády v případě války z roku 1964. In: *Soudobé dějiny*, 2000/3, str. 403 – 419. Parallel History Project of NATO and the Warsaw Pact, http://www.isn.ethz.ch/php/collections/coll_1.htm.

¹⁹ Armádní generál Bohumír Lomský zastával v letech 1956 – 1968 funkci ministra národní obrany.

²⁰ Armádní generál Otakar Rytíř zastával v letech 1952 – 1956 funkci velitele 1. vojenské okruhu, v letech 1958 – 1968 byl náčelníkem generálního štábu Československé lidové armády.

²¹ Generálmajor Jan Voštera byl v letech 1958 – 1959 velitelem 20. motostřelecké divize v Karlových Varech. Od roku 1959 zastával funkci náčelníka operačního oddělení operační správy generálního štábu, v letech 1966 – 1969 byl náčelníkem operační správy generálního štábu.

Generál Šádek: To je vedlejší, ano. Hlavní je Berlín, tady [ukazuje], na země Beneluxu a potom dolů. Samozřejmě.

Q: Jedna taková otázka, která se kolem toho objevuje, je postavení Rakouska.

Generál Šádek: S Rakouskem se nikdy nepočítalo, v ničem. To spíš jako neutrální země.

Q: Nebylo třeba nebezpečí, že by se Rakousko přidalo v případě války ... ?

Generál Šádek: Protože oni neměli armádu, pořádnou.

Q: Takže vlastně vždycky platil ten směr pražsko-sárský. Nepočítalo se s tím manévrem toho příalpského směru?

Generál Šádek: Ne, ne. [Šádek, 7 – 8]

Bylo to proveditelné?

Q: Mohl byste zhodnotit proveditelnost toho plánu? [. . .]

Generál Pícek: Mohu. Podívejte se, já jsem v té době absolvoval akademii generálního štábu Sovětského svazu. Tam prostě... to operační umění a strategie prakticky odpovídaly tomu, co je tady v tom operačním plánu. To znamená, že ta obrovská tempa útoku, já nevím, 80, 120 kilometrů ...

Q: Denně ...

Generál Pícek: ... denně, že ano, teď prostě ty prostory, teď to použití zbraní hromadného ničení, že ano ... Tak já se přiznám, že od samotného počátku i tam jsem měl z toho prostě divný pocit. Protože když jsem viděl při těch cvičeních, co se „naflákalo“ prostě těch jaderných zbraní ... no, to bylo vždycky na té mapě, to bylo poseto, teď to byly pozemní výbuchy, které zanechávají radiační stopy, které se musely překonávat, nehledě na ty překážky, které vznikly v důsledku toho použití těch zbraní hromadného ničení... a nehledě na řekl bych morální stav a vliv na psychiku těch vojáků, jak jedné, tak druhé strany, obyvatelstva, tak jsem si myslel, že tohle je naprosto nereálné.

A takhle u toho hodnocení jsem zůstal po celou dobu, a i když jsem se s tím plánem pak seznámil, tak jsem říkal: „Je to dané, my to prostě nezměníme, je to takový rozkaz.“ Ale podle mě to bylo naprosto nereálné. Nehledě na to, že i ten poměr sil, který se v takovýchto operacích počítal, vždyť byl skoro vyrovnaný, tam nebylo prostě nějaké převahy v ničem. Takže to podle mě mohlo jedině pro jednu i pro druhou stranu, taková operace, skončit fiaskem. To nemohlo prostě nikam vést. Ale tak se prostě cvičilo, že ano.

Q: Mě hlavně zaskakuje, že se tam velice málo hovoří o těch účincích ... je tam sice 130 úderů, které zasadí ti červení, ale ti modří²² přece budou taky zasazovat nějaké údery ...

Generál Pícek: Ale jistě. V tomhle se vycházelo z překvapivého jaderného úderu, že jo. No ale [úsměv] ... vždyť ta druhá strana nespí. To by musela znenadání prostě jedna strana napadnout ... a bylo jasné, že kdyby vypálili já nevím strategické prostředky, tak ty se zjistily ve vzduchu, že jo, a byl čas tedy ... Proto taky k přípravě pohotovosti bylo zapotřebí do třiceti minut, to se vycházelo z toho, než z Ameriky doletí, aby vojska byla z kasáren pryč. Takže ať jedna strana uspěla s vystřelením dřív, tak druhá strana s menším zpožděním, ale stejně by to tam dopadlo. [Pícek, 9]

Q: Pojdme přímo k tomu textu operačního plánu z roku 1964. Tam se počítá v sedmi dnech vedení válečných operací ...

²² V operačním plánování během vojenských cvičení byla vojska NATO označována jako „modří“ a vojska Varšavské smlouvy jako „červení“.

Generál Pezl: ... na Rýn.

Q: ... linie Dijon. A po devíti dnech až na Lyon. To je úžasné tempo.

Generál Pezl: Tak ... samozřejmě je to úžasné tempo, které bylo dáno za předpokladu předstihujícího jaderného úderu. A silných jaderných úderů i v průběhu operace. Jak dalece by to bylo reálné ... těžko si lze představit i dneska. Ten terén není nějaký řekl bych zrovna vhodný pro taková rychlá tempa. Ale tam je to množství jaderných úderů a to uskupení tanků, které i za předpokladu velkých ztrát, [. . .] bylo zdrcující na tom válčičti. To člověk chápe ty obavy, které v tom směru na straně NATO dodneška jsou připomínány.

Československý front – já nevím kolik, asi 4 800 tanků, jenom na takovém kousku tady [ukazuje na mapě úsek československo-západoněmecké hranice] a tady nahoře dvaadvacet divizí, z toho dvě třetiny byly tankových. A ta skupina sovětských vojsk v NDR, to byla skupina, která byla vždycky vyzbrojována nejmodernější technikou – to, co průmysl sovětský udělal, tak první šlo tam [. . .]. Takže řekl bych to bylo ... drtivé a za určitých předpokladů mohlo vést k rychlejším tempům. Protože hlavní sklady strategických záloh pro evropské válčičtí byly na rozhraní Francie – Německa a představovaly nezbytnost vzdušného i námořního přesunu sil z Ameriky, na vyzbrojení. A kvůli tomu to tempo bylo tak vysoké, aby řekl bych došlo k určitému předstihu, než ty síly by sem přišly.

Q: Takže se to dá chápat tak, že devět dnů odpovídá té snaze dostat to pod tu konstantu deseti dnů, během kterých se sem měla přesunout americká vojska.

Generál Pezl: [kýve]

Q: Tam asi hlavní problém je příhraniční sražení v prostoru Šumavy a Českého lesa. Tam se na první den, na D1 počítá asi šedesátikilometrový postup.

Generál Pezl: Tak asi na tu dálku, pokud se nemýlím.

Q: Nebyla tam obava, že bude možné to obtížné pásmo příhraničního sražení ze strany protivníka nějak třeba zaminovat jaderně nebo jinak zabezpečit?

Generál Pezl: Tak já nevím, s těmi jadernými minami ... ne že by se s nimi neoperovalo, ne že by se s nimi nepočítalo, ale ... reálně by to asi bylo obtížné. Za prvé ta účinnost není tak veliká ... nemohlo by to být zase celoplošné, aby tam byly stovky jaderných min, takže tam pořád byly prostory pro obchvaty a určitý manévr. Samozřejmě to pohraničí obtížné bylo, jedna z nejsložitějších etap té operace.

Tady byl takový zvláštní charakter, který byl dán těmi hranicemi NDR [ukazuje na mapě], které de facto vysunovaly tu sovětskou skupinu vojsk asi na dvě stě kilometrů před vlastní linii čela toho Československého frontu a tím trvale vytvářely takovou úhrozu do boku uskupení, které by tady se mohlo formovat. Vytvářely určité předpoklady takové té operace obkličovací už v těch prvních etapách. [Pezl, 5 – 6]

Generál Slimák: [. . .] Co se týká měřítka, to představuje tempa nějakých sedmdesát, osmdesát kilometrů za den. To je naprosto nereálné, a pokud by to bylo reálné, tak by to bylo jedině v podmínkách použití jaderných zbraní. Čili tento operační plán byl postavený podle mě jednoznačně za podmínek používání jaderných zbraní asi jako jedině formy. Protože teorie o tom, že jaderné zbraně by se asi nepoužívaly od samého počátku, co si vzpomínám, se objevila koncem šedesátých let. Kdy se začalo mluvit o tom, že jaderné zbraně nemusí být použity hned od samého počátku, ale až v průběhu operace, v závislosti na jejím vývoji. A zajímavé je jedna věc – že tato vysoká tempa byla plánována v době, když ta motorizace vojsk a mechanizace ještě nebyla taková, jaká byla řekněme koncem osmdesátých let. Jaká byla výzbroj? Tehdy byly

tanky T-34, „padesátčtyřky“ sotva začaly přicházet do armády. Byly ještě jen staré transportéry.

[. . .]

Q: Řekl byste, že ten plán a ta kalkulace je ještě v roce 1964 nereálná, z hlediska logistiky?

Generál Slimák: To nevím, jestli by byla reálná. Tak to chci říci – ta tempa byla příliš vysoká. Je zvláštní, že s postupnou rostoucí modernizací vojsk se tempa operace zrealňovala, snižovala. Jen si vezměte – tady je úloha na první den operace padesát, šedesát kilometrů v horském terénu. No ani za mírové situace by to vojska nezvládla, natož při použití ... Dalo by se říci, že byl předpoklad, že k tomu jsou vytvořeny podmínky právě v důsledku zahájení války použitím jaderných zbraní. [Slimák, 2]

Q: Tady se právě hovoří o odhadu devíti dnů do Lyonu.

Generál Franko: To je možné.

Q: V sedmi osmi dnech je tam Dijon.

Generál Franko: Prostě se to členilo na bližší úkol frontu a další úkol frontu. Ale potom, když byl ten další úkol splněn, to neznamenal, že se přestalo válčit. Protože potom zase byl další nástup těch záloh, které jdou v tom pásmu za Československým frontem v druhé linii, v hloubce třeba 30, 500 kilometrů. A celý smysl byl, že ta naše armáda měla za úkol zařídit ten bleskový útok a nezůstat pozadu za silami, které byly tady [ukazuje], v tom pásmu německém. Tam to válčiště je z hlediska geografie podstatně příhodnější než válčiště, které je tady v jiné části pásma, které zabíralo Československý front. Tam není Šumava, tam není Český les, tam nejsou řeky všelijaké a soutěsky, tam je to rovina vlastně, v tom Německu, když se tak vezme. Takže kdyby tihle nekoordinovali postup s námi, respektive kdyby Československý front nekoordinoval postup s pravým sousedem, tak to mohlo skončit katastrofálně, protože odsud mohl vyrazit dostatek počtu zmobilizovaných divizí nebo přivezených divizí, i z Ameriky nebo i z Francie a zakončila by se válka někde na Rýně.

Q: Na základě toho teď v poslední době zpochybňují platnost právě tohoto československého plánu z roku 1964 někteří kritici jeho interpretace. Naposledy²³ generál Deim,²⁴ jeden ze operátorů východoněmecké armády, hovořil právě o tom, že plány, které měl k dispozici on, počítaly s tím, že by nejprve byl odražen útok protivníka a teprve potom by začal nějaký postup a teprve po čtyřech dnech by bylo možno přejít do nějaké ofenzívy. Na základě toho říká, že je nesmysl, že by bylo možné počítat s tím, že my bychom po devíti dnech byli v Lyonu, protože by právě křídlo Československého frontu nebylo kryté? Můžete to komentovat?

Generál Franko: No, to právě křídlo našeho frontu, Československého frontu vždy bylo kryté, protože hlavní úder v rámci skupiny frontů – takové fronty tady byly možná čtyři – hlavní úder byl veden z území NDR, tady nahoře [ukazuje na mapě]. Ne u nás v Československu nebo tady dole. My jsme z hlediska toho celého plánu, celoevropského, my jsme byli na vedlejší směru, jestli mi rozumíte. A ten vedlejší úder vlastně zabezpečoval ten hlavní úder, tam, kde

²³ Peter Veleff, Hans Werner Deim: The Operational Plan of the Czechoslovak People's Army for the War Phase of 1964 – Was It a Real Operational Plan? In: Parallel History Project of NATO and the Warsaw Pact, http://www.isn.ethz.ch/php/documents/collection_1/texts/veleff_deim.htm.

²⁴ Generálmajor Hans Werner Deim působil v letech 1973 – 1976 jako zástupce velitele a náčelník štábu 11 motorizované obrněné divize (Německé lidové armády), v letech 1976 – 1978 jako zástupce náčelníka operační správy generálního štábu, v letech 1979 – 1982 jako zástupce náčelníka operačního štábu, v letech 1982 – 1990 jako vedoucí správy bojové a operační přípravy/vedoucí štábu plánování.

bylo těch tanků s odpuštěním „nakydáno“ tolik, že jeden do druhého si mohl střílet, jak chtěl. Oboustranně mimochodem, abychom si rozuměli.

Když si vezmete větší měřítko, Evropu, když si vezmete, tak musí existovat i síly, které musí zabrat Dánsko nebo ostrovy a poloostrovy směrem na Švédsko a Norsko. Ne že tam půjdou do Norska, ale aby to tam bylo kryté. Druhý se zase otočí a půjde semhle – dám příklad, třeba do Hamburku a tam bude mít konečný cíl. A druhé sledy pokračují na tom směru hlavního úderu. A aby těch sil bylo dost, tak proto celý Prikarpatský vojenský okruh, to znamená ze Lvova, proto mobilizované divize na území Čech, Moravy a Slovenska, a proto druhé sledy polské byly vedeny už vybudovanými možnostmi dopravními. To si taky museli vojáci vybudovat sami, železnice nebo přechody přes řeku a podobně, aby byli brzo v sestavě toho Československého frontu, jako záloha hlavního velení. Proto ten Němec [Deim] mluvil jenom z hlediska toho, že byl Němec, že byl tady vpravo. Ale on by se na to měl dívat z hlediska celoevropského celku.

Tak jako si nemůžeme vymyslet, že tam nebudou francouzské jednotky – ale budou, protože oni jsou členem NATO, zůstávají pro válku stejně, akorát v míru nejsou podřízeni hlavnímu velitelství NATO. To, co udělal de Gaulle tenkrát.

Co jsem ještě chtěl naznačit – z toho titulu bylo důležité se dostat například já nevím do Janova nebo z toho titulu bylo důležité dostat se do Marseille, protože to byly prostě ty opěrné body, které byly základnami, kam ty síly mohly z celého světa přicházet. Trvalo dejme tomu dvacet dní – nebo řekněme deset dní, deset dní, než se přepravily druhé sledy pro NATO z Ameriky. A ono za těch deset dní už abyste tam byl. [Franko, 32 – 33]

Generál Franko: Ta polní vojska, ta byla určena prostě jako front. A ten měl všechno, co potřeboval ke své činnosti, a ke splnění toho prvního úkolu, v průběhu třeba sedmi, osmi, dvanácti dní. Bližší úkol frontu se splnil do čtyř dnů a ten další – do té Francie a tak – tak to bylo tak osm až dvanáct dní.

Ale někdy se taky cvičilo, že ten úkol se splnil za dvanáct dní. To záleželo od toho, jestli se používaly zbraně hromadného ničení nebo jiné. Bezjaderný variant anebo jaderný variant. Tak ten jaderný, to bylo na těch osm dní, a bezjaderný, to tak do dvanácti dnů.

Ale ten front nikoho nepotřeboval. On jak jel, tak měl jenom jet na západ. Nezajímalo ho, co se děje za ním. A jeho síly byly umístěny do hloubky – jestli řeknu moc – do hloubky takových padesát až osmdesát kilometrů, a kdo byl dál od hranic, tak byl včas předsunut do té frontové sestavy, aby byl použit na útok. Nebo když se třeba nepříteli podařilo se vklínit, třeba až k té Plzni, tak zase udělal front svoji sestavu takovou, že byl schopen sám toho protivníka na území na Plzeňsku nebo na Klatovsku obklíčit a zlikvidovat. Nepočítalo, že na to přijdou nějakí Rusi z NDR nebo odjinud.

Ta Střední skupina vojsk, nebo řekněme ten Prikarpatský front, PrikVO, ten byl určen jako další front, který se vytvoří pro plnění úkolů po splnění úkolu Československým frontem a tankovými jednotkami. Protože ten první sled, ta hloubka těch padesát, sto kilometrů od hranic, jak na našem území, tak na území NDR byla tak nahuštěna, že by byl div divoucí, kdyby se to prostě proti těm Němcům a Američanům a Francouzům nepodařilo.

Tam byl vždycky vypočten určitý poměr sil, který je schopen někdo prostě mít, a to by museli Američani vozit – a Francouzi a Angličani vozit minimálně čtrnáct dní dopředu před zahájením války námořními loděmi a letecky materiál a techniku a bůhví co ještě jiného, které se tedy začaly plnit v době zvýšeného ohroženého, toho oranžového, rudého a takového. Ale když se to prostě spočítalo, to, co existuje nebo může být zmobilizováno na území Evropy, na Západě, tak to bylo bráno v úvahu. A to, co bylo na Východě, se taky bralo v

úvahu. A oni to udělali ještě, aby to bylo stoprocentně, aby byla převaha v tancích třeba 1:3, v dělostřelectvu 1:10, v letectvu bůhví kolik, to je jedno, ale aby byla taková, která zabezpečí vojenský úspěch. [Franko, 24 – 25]

[. . .]

Pak se v operačním plánu vždycky počítalo – v případě, že bude nejaderná válka, to znamená bezjaderná válka nebo jaderná válka. Když bude bezjaderná, tak to samozřejmě bude tak, jak bývala za druhé světové války, a tam ten postup nemůže být ohraničen termínem deseti dnů nebo dvanácti dnů. Ta frontová operace nebo operace skupiny frontů může trvat třeba dva měsíce. A jenom je otázka, jak dlouho ten bezjaderný variant ve skutečnosti bude, jestli bude trvat dva dni nebo tři dni nebo čtyři dni. A když protivník – na jedné nebo na druhé straně – zjistí, že mu ty prvosledové divize prostě krachly, ta 1. armáda a 4. armáda, a má k dispozici jaderných zbraní stovky, no tak je začne používat. Teď se jednalo o to, kdo jako první. [. . .]

Z toho důvodu je důležité vědět, že se takové varianty i procvičovaly každoročně – čím víc bylo cvičení velitelsko-štábních, to znamená bez vojsk, ale venku, v terénu, do roka. To bývaly ze začátku i tři. To bylo něco, víte, to bývala strašná zátěž. Tak to bylo tehdy, když se měla propracovat nějaká zvláštnost něčeho. A druhý byl zase *upředjádjučij úder*, jaderný úder s předstihem, dám příklad, třeba půl hodiny. Protože ten, kdo měl tu převahu půlhodinovou, tak už má určitě lepší výsledky v pohybu po zemi. Nakonec se prostě došlo do stádia – v roce, o kterém mluvíme – že v období 1961, 1962, 1963 se sáhlo k takové reorganizaci, která by prostě zabezpečila, aby ten Západ a Východ měl ne hodinové nebo dnové lhůty pro něco, protože rozvinutí celého toho systému je obrovský proces, ale aby prvosledové jednotky byly rozmístěny prostě tak, aby předběhly přechod státní hranice, oboustranně. [. . .]

Q: Vy jste předtím naznačoval, že jste viděl ten plán – co se týká těch dalších úkolů – že jste ho viděl rozplánovaný až za Lyon. Kam? Až po Pyreneje, po Biskaj?

Generál Franko: Už jenom šipkami, tam náš úkol už nedosahoval, ale bylo to pro ten druhý sled, pro ty druhosledové fronty. Po splnění dalšího úkolu – třeba na Rýně – tak kolik myslíte, že tam za deset dní nebo za dvanáct dní zůstane bojeschopných a techniky?

Q: V dokumentech se někdy uvádí padesát procent jako odhad ztrát.

Generál Franko: Ztráty se prostě těžko nahrazují, proto jsou tam nově vytvářena vojska. Já vím jenom, že skupina armád a skupina frontů měla prostě šipkami zakončeno až ve Španělsku, v Biskajském zálivu. A druzí měli zase dole na Francii.

A ještě byly náznaky – to ale se netýkalo ani Československého frontu, ale to byla věc Ruska – i invaze byla plánována do Anglie. Po nějaké době, že ano. [Franko, 33 – 34]

Chybějící druhý sled

Q: Operační plán [z roku 1964] počítá sedm dní k Dijonu, devět dní na Lyon. Pokládal vy jste to tenkrát za reálné jako velitel 1. armády?

Generál Procházka: Já jsem byl vždycky přesvědčený, že náš úkol bude vždy omezen. Bude omezen, i když na mapách se může narýsovat úkol, který je velice rozsáhlý, velký rozmach ... samozřejmě tento rozmach jsme na tu mapu kreslili, což je pochopitelné. Ale nikdo nám nedal otázku, jestli na to máme síly, nebo nemáme síly. Bylo vždycky řečeno: „Vy jste prvosledová armáda, v prvním

sledu, v *převom ešaloně* a za vámi pak už přijde front o složení třeba třech armád, že ano.“ Vy vytvoříte určité předmostí.

Co chcete dokázat, když byste měl v prvním sledu stodvacetitisícovou armádu? A měl jste úkol, že musíte „až sem“? Ano, je správné dávat podřízeným úkoly s velkým rozmachem, ale s vazbou na strategický plán, že ano. Znal u nás někdo strategický plán? Možná, že někdo znal na generálním štábu. A my jsme dostali jenom určité omezené úkoly. A tyto konkrétní úkoly jsme rozpracovali a napsali, nakreslili. Našimi operátory. Věděli jsme, že soused – přibližně – jaké asi by mohl mít směry třeba jenom, ale abychom znali složení susedovo ... To je otázka už pak strategie. Ale byli jsme přesvědčeni, že nejdříve za tři dny – dříve ne – bude nasazen druhý sled na rozvoj operace. A na základě toho my musíme splnit bližší úkol, další úkol. V té operaci.

Q: To zasazení, ten plán – vyvíjel se nějak během té doby? Došlo třeba k tomu, že by se já nevím zrychlilo nebo naopak zpomalilo tempo ... ?

Generál Procházka: Ne. Tempo bylo jasně stanoveno. Jestli ten, kdo ho stanovil, jestli tomu věřil, to je otázka druhá.

[. . .]

My jsme měli jedinou výhodu, když jsme byli v prvním sledu, že na nás možná méně padaly zbraně jaderné. Ty by šly do týlu, na druhé sledy, rezervy a tak dále, strategické zálohy, spíš než na nás.

[. . .]

Q: Kterou část plánu jste hodnotil jako nejméně obtížnou? Počátek, to pošumavské příhraniční sražení, nebo ...

Generál Procházka: Nejméně obtížné je vždycky připravit pro ty prvosledové jednotky podmínky, aby v nejkratší době mohly překonat minová pole a dostat se co nejrychleji ke splnění bližšího úkolu. A k tomu je třeba používat dělostřelectvo, raketové prostředky. Ovšem tak abychom si, jak se říká, nezamořili jadernými prostředky terén. Samozřejmě, že i v takovém terénu se bojuje s použitím ... Často jsme si stavěli otázku, že se velmi málo kalkuluje s použitím plynu. [Procházka, 9 – 10]

Generál Vinkler: Prakticky úloha naší armády by se vyčerpala v tomto prostoru. [ukazuje na mapě zakreslenou linii postupu D1 až D2]

Určitě tady. Potom v těch velitelskoštábních cvičeních se útočilo ještě tady s divizemi, které skutečně už tady byly na desetiprocentním stavu, které potom byly znovu zasazovány. Tak je to jenom asi na povzbuzení vojsk. [. . .]

Q: Takže myslíte, že ty počty by se „spotřebovaly“ už během D1, už při příhraničním sražení?

Generál Vinkler: Víte, na té operační správě, oni nebyli u vojsk, tak plánovali. Když já si vzpomínám, tak vám jeden dva tanky zabrzdí postup celé divize. To samozřejmě není otevřená krajina, to jsou silnice, to jsou lesy, to jsou města a tak dále, takže stačí jenom já nevím v jednom prostoru ... Norimberk. [ukazuje na mapě] Podle toho, jak já jsem to cítil – i když mě se to netýkalo tak bezprostředně, my jsme to brali z hlediska zpravodajského. Jenže z hlediska zpravodajského pro nás bylo důležitější obsazení třeba tohoto místa nežli tohoto prostoru, takže já se na to dívám tak, že ... to nebylo reálné, jak se to plánovalo. [. . .] Podle mého názoru by to byl úspěch, kdyby tam ty divize dostali vůbec bez jakéhokoli boje.

Q: [úsměv]

Generál Vinkler: Víte, ale fakt. Protože to jsou zkušenosti s těmi vojsky, to nejde jako jenom ... Oni samozřejmě v tom sovětském generálním štábu tam byli taky opření o zkušenosti z druhé světové války, ale tehdy – jak se mluvilo o těch

stalinských úderech ve čtyřiačtyřicátém roce – tehdy to bylo nakupení obrovské masy proti úplně zdegradovanému nepříteli. A taky to nebylo pořád, taky to byly skoky takové jednotlivé. No tak, to je známo.

Tak já se na to jinak nedívám, že toto byl prostor, ve kterém by se odehrál osud naší armády [ukazuje na D1 až D2], dál ne. Tak to samozřejmě zase operátoři by na to měli zas jiné názory. [. . .]

Jenomže dovedete si představit, že by se na to naše operační správa dívala jinak? Ta nemohla. Prostě nějaké úkoly tady, tady a potom zase rozvoj operace za použití nějakého druhého sledu. To už by nás byl býval ten Ukrajinský front ... S tím jsme taky cvičili, a s tou leteckou armádou – odkud to bylo? To bylo odněkud z Litvy, z Pobaltí. Ti k nám přijížděli taky na operační cvičení. [. . .]

Q: Z hlediska Prikarpatského vojenského okruhu – protože jestliže on je tím druhým sledem a je ve vzdálenosti značné, tak jak on vlastně vlastně bude zasazen?

Generál Vinkler: To máte u toho taky, vidíte. Samozřejmě, pokud jsme dělali analýzu operačních cvičení armád NATO nebo té VII. armády, tak tam to člověk viděl, tu obrovskou sílu atomových úderů. Oni je použili hned proti tomu ukrajinskému sledu, těm divizím. Ty divize a všichni operatéri a my taky jsme byli zvyklí na to, jaká jsou americká cvičení. Tam jste vždycky viděl, že ten prostor Karpat – ten byl úplně rozbit od jaderných úderů. Tam zabraňovaly ... to si dovedete představit, že abyste přesunul armády, potřebujete komunikace nějaké. Teď to bylo prakticky neprostupné, protože oni tady vytvářeli pásmo radioaktivního zamoření, tak přes to se dostat, to byl mimořádný úspěch. Ale říkám, plánovat se musí, bez plánu to nejde. [Vinkler, 8 – 10]

Generál Slimák: Ten Československý front, to bylo asi tím, že tu asi nebyla potřeba, byl to pomocný směr, ne? Neřešil se tu hlavní úder, mělo to zabezpečovat. Kryt levý blok strategické operace.

[. . .] Víte, já si myslím, že tam některé údaje chybějí, o druhém strategickém sledu. Jestliže patřily do PrikVO, Prikarpatského vojenského okruhu ... Ale to je záležitost operačního sledu, závisí na vývoji operační situace. Tento problém byl odstraněn při situaci, která vznikla po šedesátém osmém roce.

Q: Operátoři v rozhovorech zdůrazňují, že měli největší pochyby o tom, jak se sem druhý sled z PrikVO bude přepravovat a že to vlastně bylo řešeno až tou Střední skupinou.

Generál Slimák: Já vím, že PrikVO to cvičilo, přesuny. Velitelskoštábně, prostě nasedali na různé automobily a jeli tři dni do Německa, do NDR. To jsem slyšel v jednom rozhovoru, když jsem byl ještě s bývalým náčelníkem generálního štábu, generálem Vackem, na jedné návštěvě na Ukrajině, právě u tohoto okruhu.

Q: Věděl jste, kudy sem ten druhý sled bude postupovat přibližně? Protože ono těch tahů přes Slovensko není moc.

Generál Slimák: No však právě proto. Já si myslím, že ty komunikace musely jít hlavně přes Polsko. Protože to je přirozená cesta. Totiž pohled na mapu je zkreslující v důsledku přirozeného zaoblení, ale hlavní směr je přes Polsko. Přes Slovensko, tam je jedna komunikace na severu, druhá na jihu, nic víc.

I když Sověti byli trošku velkorysí, oni details v operačním plánování úplně přehlíželi. [. . .]

Q: Určitě to je zarážející z hlediska toho příhraničního sražení na té Šumavě.

Generál Slimák: Vždyť říkám, to by za normální bojové činnosti vojska ten úkol nesplnila, protože tam není prostupnost komunikační. [Slimák, 3 – 4]

Plánování na falešném základě

Q: My jsme tady mluvili o tom operačním plánu z roku 1964, vy jste ho komentoval. Mohl byste říci [. . .] svoje hlavní poznatky k tomu, které jste si tam do toho zanesl?

Generál Zachariáš: Pokusím se o to. Jednak, s velkým zájmem jsem si to prostudoval, s pomocí mapy, kde jsem hledal jednotlivé úkoly, které byly postaveny, a změřil jsem si šířky a hloubky. A začal jsem ze závěru hodnocení protivníka. Zdají se mi tady některé věci nesprávně vyhodnocené. Jednak ne zcela přesně je z toho hodnocení možno udělat závěr, za jaké situace by vůbec k této operaci došlo. Jestli předcházelo něco, nějaká doba přípravy, nepředcházelo? Není tady ani zmínka o tom, že v té době byla západní hranice připravena z obou stran k obraně, včetně toho, že se předpokládaly zátarasy, záseky, minová pole. A v té době se počítalo i s jadernými a chemickými *fugas* [minami] na straně protivníka. Pokud by toto bylo v té době – a pravděpodobně bylo, tak tady o tom není vůbec žádná zmínka a z tohoto pohledu jsou potom i nereálně postavené úkoly.

Další věc, která se mi nezdá být příliš reálná, je vyhodnocení u protivníka – pochopitelně naše vyhodnocení – použití jeho operačně vzdušných výsadek, kde jsou uvedeny oblasti Krkonoš, Jeseníků a Moravské brány. Krkonoše a Jeseníky podle mého názoru vůbec nepřicházely v úvahu, protože operačně taktické výsadky se vysazují na směr hlavního nebo vedlejšího úderu, ale přes Krkonoše a Jeseníky by nikdo hlavní, ani vedlejší úder nevedl. Reálná je Moravská brána, ale možná reálné by byly i jiné prostory přechodu z Čech na Moravu nebo potom i na Moravě, obsazení některých důležitých center, třeba komunikačních.

[. . .]

Myslím si, že nesprávné závěry byly udělány i z poměru sil, kde tady je uvedeno 1,1:1,0 nebo 1:1, což je jenom kvantitativní poměr sil, a není udělán kvalitativní. A v té době – pokud mám informace – tak německá nebo americká divize měla kvalitativně lepší výzbroj, než měla naše, především v tancích, v transportérech. My jsme tehdy transportéry v podstatě neměli, pěchota byla na autech nebo pěšky a teprve v té době se transportéry začaly zavádět. A v letectvu myslím že ten poměr 1,1:1 nehovoří o kvalitě letadel. S tímto poměrem sil bychom neměli nějakou šanci jít do útočné operace. Požadována je převaha v silách 1:3, 1:4.

A aby jste jí dosáhl, tak musíte soustředit vojska v úzkém prostoru, ale to naše státní hranice neumožňovala – tam byly možné průchody jenom po silnicích, cestách, ale těch je tak málo, že by v podstatě šly proudy čet, rot, praporů, ale nic víc. Sice se říká, že kde projde prapor, projde i pluk a divize, ale nemůže bojovat, prostě jde v proudu. A tam vytvořit záseky, zátarasy ... Prostě nebylo by možné vytvořit takovou převahu, aby takto postavený úkol, jaký v tomto plánu je, mohl být splněn, včetně šířek a hloubek. Tady jsou šířky na armádu kolem sto kilometrů a více, hloubka na první den sto kilometrů – v to počítaje i příhraniční prostor, s těmi omezenými možnostmi manévru. Navíc v podstatě celý front v jednom sledu, protože neexistoval druhý sled, žádná druhosledová armáda, jenom jednotlivé divize, a to ještě mobilizované. Tak se mi tento úkol, jak je postaven, i šířky a hloubky, zdá být téměř nereálný, nesplnitelný. [Zachariáš, 1 – 2]

Q: Vy jste říkal, že pro to, aby se dala ofenzivní operace provést, obecně aby se dala ofenzivní operace provést, tak to počítá s nutností převahy minimálně 1:3, 1:4.

Generál Zachariáš: Pokud má být provedena úspěšně útočná operace, tak minimálně 1:3, 1:4 na těch směrech, kde chcete prorazit. Buď na to musíte mít dost sil, anebo někde přikrýt slabými silami a vytvořit tuto převahu. Ale tehdejší poměry sil to moc neumožňují. Mám na mysli plán z toho roku 1964. Neumožňovaly, protože nebylo kde provést takové soustředění vojsk, abyste vytvořil troj- nebo čtyřnásobnou převahu. Neumožňovaly to prostory, nebylo kudy je přisunout, nebylo kde je rozvinout. Prostě nešlo to, nereálné. A někde na území protivníka to provádět? Stejně musíte projít přes příhraniční prostory, které by byly zničené, rozbité. No, považuji to téměř za nereálné. Reálné by to bylo až někde v hloubce na těch 100 kilometrech od hranice, tak tam snad ano, ale stejně je tam musíte nějak dostat. A my jsme v té době tolik vojsk neměli. [Zachariáš, 6 – 7]

Q: Je mi jasné samozřejmě, že ještě v těch šedesátých letech jste neměl vzhled do toho plánování na nejvyšších funkcích, ale přece jenom, s vašimi zkušenostmi, mohl byste nějak zhodnotit, ... jak se vlastně mohlo stát, že ten plán byl takhle postaven? [. . .] Dají se nějak odhadnout motivy toho [. . .]?

Generál Zachariáš: Tak je to dost obtížné vysvětlovat, ale my jsme vždycky byli na vedlejším směru. My jsme nikdy nepředpokládali, že by z našeho území nebo přes naše území by se vedl hlavní strategický úder. A ten úkol, který byl postaven, pravděpodobně předpokládal, že přejdeme státní hranici a zavážeme do boje tolik sil protivníka, který proti nám stál, II. armádní sbor německý, VII. armádní sbor americký, případně přicházející zálohy francouzské, že my tím vytvoříme podmínky pro snadnější plnění úkolů na hlavním směru, který by vedl tehdy přes Německou demokratickou republiku a západní část Německa přímým směrem na Francii.

A ten úkol byl postaven jasně – jaký úkol jsme dostali, takový úkol se musí plnit. Jestliže jsme dostali na tomto směru naplánovat první den být tam, druhý den být tam a dosáhnout po skončení operace v podstatě území Francie, tak se musel rozplánovat a domnívám se, že i zkušení operátoři, kteří na tom pracovali, museli dospět k závěru, že je to velice nespílitelný úkol. Ale byl postaven, tak se naplánovat musel. [Zachariáš, 1 – 2]

Generál Slimák: Operační plán – tak bych to shrnul – připravuje armádu na určitý způsob jejího použití v případě vedení bojové činnosti, ale na druhé straně jí vytyčuje požadavky z hlediska funkce jejího budoucího rozvoje, k tomu, aby to mohlo být zabezpečeno. Když uvedu takový markantní příklad, tam je uvedeno – vy se u toho taky pozastavujete – poměr sil. To znamená, že jestliže tam byl v tancích 1,1:1, v samohybných dělech 1,1:1, tak pochopitelně rozšiřováním a přechodem některých motostřeleckých divizí na tankové nebo jejich vybavením namísto OT-64 bojovými vozidly pěchoty už se ten potenciál výrazně změnil.

Víte, každý operační plán je určitý předpoklad možného. Charakteristické pro Československý front, jestli už v šedesátých letech a nejméně do devadesátých let, byla dislokace VII. armádního sboru, amerického. Z jednoduchého důvodu. Protože proti Československu, bývalému, v pásmu jižní části Německé spolkové republiky jsou rozmístěna vojska II. armádního sboru, německého. Ten také procházel změnami, to byla 4. motorizovaná, 10. motorizovaná, 12. tanková. Z 10. motorizované byla 10. tanková. 1. horská, ta měla dokonce postupem času postavenou jednu tankovou brigádu. Když se vybudovala 10. tanková divize, tak 12. tanková divize byla podřízena III. armádnímu sboru, německému. V hloubce byly francouzské jednotky.

Tento spodek [ukazuje na jihoněmeckou část válčiště], to je v podstatě celý II armádní sbor. A tady byl rozmístěný [ukazuje] a dodnes je rozmístěný VII. armádní sbor. Ten měl původně také v tom operačním plánu jen dvě divize, ale on měl tři, postupem času. A ten VII. armádní sbor může být použit jak do pásma Československého frontu, tak do pásma sousedního frontu. V případě, že by byl použit do našeho frontu, je tam poměr 1:1 v divizích a 1,1:1 v tancích, ale v případě, že by nebyl použit do našeho pásma, tak je ten poměr výrazně jiný.

A to chci říci, že s tímto se různým způsobem dělalo i na cvičeních. Třeba ten poměr sil na válčišti byl jednoznačně v prospěch Varšavské smlouvy, v pozemním vojsku jednoznačně. Hlavní směr nebyl v pásmu [Československého] frontu, to byl pomocný směr. Hlavní směr byl u sousedního frontu. Čili když se cvičila obranná operace, tak VII. armádní sbor útočil do sousedního frontu, a když se cvičila útočná operace, tak VII. armádní sbor šel někam jinam. Takže v podstatě tady je problém, že to ještě nebyly operační zálohy, to byl první operační sled, ten VII. armádní sbor, ale z hlediska naší státní hranice s NDR, tak on mohl být použit, protože byl těsně na rozhraní. Mohl být použit jak do našeho pásma, tak do pásma severního souseda. [Slimák, 3]

3. Nukleární nejistoty

První roky

Q: Už v té době, v druhé polovině padesátých let, měli jste nějakou představu o tom, jak by se vedení války změnilo díky tomu, že v té době byly už k dispozici jaderné zbraně?

Generál Kvapil: My jsme věděli o jaderných zbraních, ovšem to bylo všechno v začátcích [. . .]. Sice se uvažovalo o tom, že ty prostředky budeme používat také, přímo v boji, že budeme mít malorážové prostředky, aby se to dalo použít v normálním boji, ovšem ty konkrétní věci nebyly řečeny nikdy, poněvadž to bylo všechno obrtajné. [Kvapil, 16]

Generál Franko: S jadernými zbraněmi ... no, takové nesmysly, co já jsem v životě zažil a musel být ticho, to svět neviděl. Protože si každý myslel, že jedna jaderná puma se rovná účinkem jeden dělostřelecký oddíl se svou salvou. No, tak prostě došli k závěru po takovém cvičení, ti naši staří generálové z první republiky: 'Kolik bylo atomových pum? Deset.' Házeli to prostě jako bramborama. 'Tak deset oddílů zrušíme.' Zrušili skoro celé dělostřelectvo v armádě, na závěr takového cvičení, víte. [Franko, 8]

Q: Změnila se nějak z vašeho hlediska československá i sovětská taktika v souvislosti s tím zavedením jaderných zbraní?

Generál Raichl: [. . .] Mám takový pocit, že ze začátku a ještě v těchto letech že se přistupovalo – na cvičeních pochopitelně – k použití zbraní hromadného ničení ... nechci říct lehkovážně, ale přece jenom se používaly cvičně častěji, než by se používaly ve skutečnosti. A jejich výsledky zase se nehodnotily jako tak nebezpečné, jako by ve skutečnosti byly. Já vám dám takový příklad: Nějak se musí znázornit na mapě, jaké území by bomby asi zasáhly. Tak na to byly různé tabulky, kudy fouká vítr, tak se to kreslilo. Jenže – při zemi fouká vítr tak, v tisíce metrech zase tak – takže ono je to všechno mnohem složitější. Možná, že dnes při existenci počítačové techniky, která to řeší prakticky v reálném čase, se to dá

spočítat mnohem přesněji, než jsme to dělali tenkrát my. Ale hledaly se cesty jak přizpůsobit taktiku a operační věci k použití zbraní hromadného ničení. Cosi se dělalo – my jsme věřili, že to, co děláme, má nějaký podklad. [Raichl, 8]

Generál Šmoldas: [. . .] Velice často jsem kladl otázku, co by se stalo, kdyby padla atomová puma na Drážďany a zrovna vanul severozápadní vítr. Atomový oblak by pak postupoval od Drážďan, přes Prahu, Brno, Bratislavu ... A co teď? Teorie tehdy říkala „umýt vodou“. Fajn – kde vzít vodu a co pak s ní? [Šmoldas, 8 – 9]

Q: Občas se uvádí, že ještě v padesátých letech, v polovině padesátých let byly při operačním plánování očekávané účinky zbraní hromadného ničení spíš podceňovány, že účinnost jaderných zbraní byla spíše bagatelizována, i s ohledem na ten válečný zážitek, na neznalost skutečného dosahu jaderných zbraní. Můžete to komentovat?

Generál Franko: No, já vám můžu říci, že to, jak jste to řekl „občas“, [. . .] tak já tvrdím, že bylo podceňováno ve všech směrech. Protože i když si byl někdo vědom, že dejme tomu když někde vybuchne deset atomových pum najednou – a malých, ne desetikilovek, ale menších, a tam se počítalo pět set kilo a jedna megatuna – tak ty účinky byly absolutně vyhodnoceny podle mě správně. Správně. To znamená – to byly tabulky, to není žádný problém, tlaková vlna, pronikavá radiace, radioaktivní zamoření, doby rozpadu, a do kdy to bude neprůchodné, do kdy se to musí všechno odstranit – to dovede spočítat každý. Ale pak nastal vždycky operační skok a jako když to není. Prostě [ukazuje] tady je zle a tady jsme my, tady máme strašné ztráty nebo překážky, tak abychom byli tady, tak do přesunu z D2 na D3 nebo D4. Nikdo nedovedl do konce tu problematiku likvidace následků a co z toho vlastně bude. [Franko, 12]

Odhady účinků

Generál Franko: [. . .] Byly tři účinky. Byla tlaková vlna, to znamená „dynamit“, něco takového. Byla pronikavá radiace, která působí přes pancíř, přes vodu, polovrstvy a podobně. A třetí bylo radioaktivní zamoření, dlouhodobé.

Tyto věci bylo třeba v problematice operačního umění a strategie nějak využít. Když se dělala obrana, tak se terén zamořil výbuchem – nadzemním, to znamená nad zemí to vybuchlo, ne tři sta nebo čtyři sta metrů ve vzduchu. Nebo podzemním, nízkopodzemním. A pak ten prostor se stal neprůchodným. Ale dlouhodobě.

A proto se stanovilo, aby se dal klid v duši všem vojevůdcům, zpočátku, že „pronikavá radiace nezpůsobuje větší ničivé účinky než jednorocní ozáření přírodní radiací z ovzduší“. [Franko, 50]

Q: Tady se počítá v tom roce 1964 se 130 jadernými údery, jak těmi raketojadernými, tak těmi leteckými. Mohl byste to nějak komentovat to množství? Je to hodně, je to málo?

Generál Slimák: Myslím si, že to odpovídalo tehdejšími možnostem. To byla čísla, která byla prostě asi přidělena ... tedy ne přidělena, ale to bylo v závislosti na pokynech vrchního velitele. [Slimák, 50]

Q: Tenhle plán počítá se zasazením 130 jaderných hlavic a jaderných bomb během těch sedmi, osmi dnů té operace. To je docela velké množství ...

Generál Pezl: Jo.

Q: ... bylo by ještě vůbec v té fázi možno ještě nějak vést ty operace? Protože ty následky radioaktivního záření jsou ohromné.

Generál Pezl: To já myslím, že už jsem se o tom zmínil, že ta představa se vymyká i dnešnímu možnému pochopení. Pochopitelně ... většina toho byly malé jaderné pumy určené pro letectvo, pro boj s přicházejícími zálohami, pro vstříčný úder. Po překročení toho pohraničního prostoru se počítalo s více dynamickou operací, která by už nemusela vytvářet vždy souvislé fronty, kdy hlavní pozornost je věnována přicházejícím zálohám.

Toho letectva tady bylo taky naseto. Za předpokladu, že by to sovětské letectvo zaujalo těch já nevím kolik, asi dvanáct operačních letišť. Naše letectvo bylo silné, asi 750 bojových letounů.

Q: Ty letecké jaderné údery – ty by provádělo jenom to sovětské letectvo? Nebo i naše?

Generál Pezl: Jo. Su-7BM. Ty byly speciálně pro to určené. Oni byli na to i vycvičení – to byly takové ty údery – on nalétával, šel do výšky, ve výšce odvrhával a dělal potom takový [ukazuje] zvrát nazpět. To byla taková cvičení, na odvoz těch pum. Samozřejmě, že necvičili s těmi pumami. [Pezl, 6]

Generál Vinkler: Teď když se dívám na to – už je to historie – když tam vidím, kolik se plánovalo pumových úderů a tak dál ... tak to by byl konec. Kdysi jsme s Vitanovským u jednoho cvičení stáli a dívali se – to bylo velitelskoštábní tady na ministerstvu, tam to bylo rozehráváno – tak potom hlásily ty složky příslušné, že už – to byl asi druhý den operace – současně už dva milióny mrtvých ve státě. Víte, to už jsme s tím Vitanovským říkali: „Tak od toho jdeme pryč.“

Samozřejmě se to neustále procvičovalo, potom zejména ta další cvičení. To bylo období v zásadě ... víte, když se člověk dívá dneska na ty úkoly, co jsme si dávali ... To je tak, víte, každá válka, která začne, tak vždycky začíná se s poslední zkušeností, která byla. A teď se k tomu přidaly atomové zbraně – a kupodivu, naše armáda byla pořád životaschopná, až do konce. My jsme měli já nevím už na Neckaru divize na deseti procentech, ale pořád se úkolovaly, jako by to byly úplné. Tak to bylo trochu ... ty operační plány, těžko říct. To kdyby ta druhá strana spala, nic nedělala – jo, to se tak dalo provést. Prostě taková nereálnost. [Vinkler, 3]

Q: V souvislosti s operační přípravou související se zbraněmi hromadného ničení se chci zeptat – takže vy jste znal i ty plány jaderných úderů, které by provedla naše strana, nejenom protivník? Byl jste informován o tom, kde by byly použity?

Generál Franko: Ano, ano. Já to ukážu na tomhle – tak to je republika [ukazuje] a hlavní velení stanoví tady na hloubku – dám příklad sto kilometrů – takovou čáru, kde co je a co bude a jak bude a podobně, to si bere na starost Spojené velení, protože má prostředky, které tam doletí nebo které tam dostřelí. Akorát nám bylo řečeno, že v těchto prostorech je možno využít výsledků použití zbraní hromadného ničení vrchním velením. „A do té hloubky od hranic“ – dám příklad sto kilometrů – „si dělejte, co chcete. Tam vám ale my nepomůžeme. Jenom kdybychom potřebovali, tak se spolu musíme samozřejmě domlouvat.“ A v rámci těch sto kilometrů byly vojskové rakety, divizní, R-70 se to tehdy jmenovalo, pak byly R-120 a pak byly R-200 nebo 300, lišilo se to podle dostřelu. [Franko, 31]

Q: Předpokládali jste, že v té situaci, kdy tu vybuchne těch tři sta bomb různé kilotonáže, že vůbec bude ještě něco, co by stálo za to bránit?

Generál Franko: Ne. Ale to jsem mohl říkat stokrát. Můj hlas se nebral v úvahu. Ale to bylo „přání otcem myšlenky“. Protože Západ, kapitalismus, a Východ proti

Západu měl v rámci celosvětového takové rozpočty, které odpovídaly jejich možnostem. A myslím si, že ani Česko, ani Slovensko nebylo hlavním cílem. Bylo cílem, ale možná tři čtyř úderů, co by to stejně zlikvidovaly. Oni nebyli blbí. Mohlo to být třeba na Bratislavu, mohlo to být na Brno nebo na Prahu. A takových úderů v hodnotě megatuny mohlo být pět a ta republika stejně by se zhroutila. Včetně dopravy, že ano.

To, co říkáte, těch tři sta [úderů], to bylo takzvané teritoriální cvičení bez ohledu na to, co se kolem mě děje, kde by mohl být úder, odkud by mohl získat nějaké další investice. Bylo to v absolutním rozporu s pravděpodobností. Protože například Slovensko – stačily by čtyři údery dvě stě padesát [kilotun] a dva údery megatunové, jeden na Bratislavu a jeden na Sv. Martin, kde vyráběli ty tanky, a to by skončilo. Nebyl by ani přesun, ani železnice, ani plynovod, nic by nebylo. [Franko, 52]

Byly tu sovětské jaderné sklady?

Q: A byli jste informováni o tom, že v Československu jsou od roku 1965 budovány [jaderné] sklady?

Generál Kvapil: [. . .] Tyto jaderné prostředky, ty byly stále drženy v tajnosti. My jsme věděli, že tam někde musí být, poněvadž jsme je měli dostat já nevím druhý, třetí den ... Upřímně řečeno, my jsme byli zvyklí se nestarat o to, o co jsme se starat neměli, víte? Protože v tu dobu se člověk mohl dostat do basy a neudělal nic. [Kvapil, 18]

Generál Šádek: Tady žádné jaderné prostředky nebyly. [. . .] [Šádek, 3]

Q: Byla zpřístupněna smlouva z prosince 1965 uzavřená mezi Lomským a Grečkem a v téhle smlouvě z roku 1965 se obě strany dohodly, že budou vybudovány tři sklady, tři depoty těch jaderných prostředků. Měly to být sklady Bíliny, Míšeň-Borovno a Bělá pod Bezdězem.

Generál Šádek: Přisahám vám, že o tom, že někde měly být uloženy, nevím absolutně nic. [Šádek, 7]

Generál Franko: Víím, že se něco tady stavělo, ale ... víím, že nikdy nebyly použity československými polními silami. Protože abychom si rozuměli, ty bojové hlavice – ne jaderné, ale jenom bojové – ty taky potřebují mít speciální režim při skladování, hlavně dlouhodobém. [. . .]

Ale nikdy jsem neslyšel, že by na území Česka a Moravy prostě byly ty jaderné hlavice. [Franko, 38]

Generál Vinkler: Na operační správě ani nebyla důvěra [. . .]; toto uskladnění a dozor nad tím, to měl jeden důstojník z operační správy, který byl speciálně na to prověřen, který měl manželku Rusku [. . .]. Potom se mluvilo tam nahoře, jestli to bylo jenom jedno skladiště těch atomových zbraní tady, pokud já víím, v severních Čechách. To už nevím ani, to už je dlouho ... [Vinkler, 10 – 11]

Q: Samotné rakety tady jsou od začátku šedesátých let. Otázkou samozřejmě jsou ty jaderné hlavice. Podle vašich vědomostí – jak tohle bylo plánováno? Jaký interval byl třeba pro dopravu jaderných hlavic, pro jejich namontování?

Generál Pícek: No ... interval ... to já vám taky přesně neřeknu. Víím tedy bezpečně, že ty jaderné hlavice byly tady, měly být tady, i v těch materiálech se tam o tom hovoří, že jsou ta místa, to už není nic tajného. A odtamtud technickými prostředky těch skladů měly být tedy dopravovány tyto hlavice do

určitých míst, kde byly ... já už nevím, jak se jmenovaly ty útvary, to byly technické brigády. Tyhle brigády měly za úkol smontovat hlavice a nosiče a odtamtud se tedy dopravovaly do bojových útvarů raketových, kde měly být odpáleny. [Picek, 7]

Q: V roce 1965 je smlouva [o vybudování jaderných depotů] uzavřena, ty sklady se staví, ale není pořád jasně, kdy se vlastně dostavěly. Je tam možnost vlastně ... existují určité indicie, že ta stavba byla určitým způsobem protahována z československé strany.

Generál Pezl: To vám neřeknu. ... Nevím, to by byla asi nějaká mimořádná iniciativa, politicky by si to asi nikdo ... žádný takový pokyn nedal. [Pezl, 6 – 7]

Generál Picek: Já jsem se akorát dověděl o těch skladech, když jsem nastoupil na operační správu [. . .] v roce 1967. [. . .] A vím tedy, že v roce 1969 byla kolaudace, kde jsem se zúčastnil, to bylo dokončení, u toho se, u těch skladů, dělaly bytové jednotky pro obsluhu, pro jejich rodiny. A vím tedy, že teprve v roce 1969 byla kolaudace toho skladu, Červený Újezd nebo jak se to jmenovalo, já nevím, tady u Chomutova, někde tam ... Takže v té době vím, že tenhle sklad se dokončoval. O ostatních bohužel nemám přehled. Jestli už byly hotové nebo ne, už si nevzpomínám.

[. . .] Jestli tedy ty prostředky tady potom byly, nebo ne, to já taky nevím. Protože – říkám – to se dokončovalo v roce 1969, já jsem v sedmdesátém roce odešel, tedy v květnu. Takže co se dělo dál, nevím. Víím, že tady kolem toho ... že tady byl určen jeden ... nebo bych řekl pracovní skupina raketového vojska a dělostřelectva Sovětské armády, nějaký plukovník, nevím už jeho jméno, ti to tady hlídali ze strany, bych řekl, odborné, tu výstavbu. Občas sem přijel jeden plukovník z velitelství dělostřeleckého a raketového vojska Sovětské armády. [. . .] Takže tihle řekl bych dohlíželi na tu technickou stránku z hlediska skutečného použití těch skladů ke svému účelu.

Q: A tihle Sověti tady byli už před srpnem [1968]? Ti Sověti, které jste jmenoval. [. . .]

Generál Picek: ... ti tady byli už před srpnem. Po celou dobu, podle mne, co se to budovalo. Začalo se to myslím v roce 1965.

Q: Věděl jste vy potom, když už tady byli Sověti, když už tady byla Střední skupina, měli jste přehled o tom, co tady Sověti vlastně mají a jestli tady je i sovětská jaderná munice?

Generál Picek: [. . .] My jsme věděli, co tady je za složení té armády, kolik má divizí, kde jsou umístěny. [. . .] Ale jestli tady měli munici jadernou, to nikdo nevěděl.

[Picek, 7 – 8]

Q: V téhle době [v 80. letech] na taktické, operačně-taktické úrovni československá armáda má k dispozici vedle těch raket Frog, Luna, které tam byly předtím, má k dispozici už i novější rakety. [. . .]

Generál Zachariáš: [. . .] Jenomže, tady je jedno veliké ALE – všechny tyto prostředky my jsme měli bez jaderných hlavíc. My jsme je měli k použití, byly připraveny k použití, ale byly bez jaderných hlavíc, které se skladovaly zvlášť a vydávaly se pouze na zvláštní rozkaz, a teprve pak se prováděla montáž.

Q: Já o tom něco málo vím, o těch technických brigádách, které to měly na starosti. Tahle technika je příšerně drahá a zvlášť na těch cvičeních, pokud se nějaká vystřelí, tak ty náklady jsou obrovské. Takže se dá očekávat, že pokud by

ta válka byla, tak by ty rakety opravdu byly vybavovány jadernými hlavicemi, protože asi nemá smysl je odpalovat jako konvenční.

Generál Zachariáš: Přesně.

Q: Jak vlastně je řešena otázka toho dodávání té jaderné munice, těch jaderných hlavic v případě války?

Generál Zachariáš: V případě války už je pozdě, to se musí ještě před válkou. Protože v případě války to už asi nestihnete. Vzhledem k tomu, že se dneska, už i tehdy se pomocí družic dalo všechno přesně zjistit. Oni zřejmě přesně nevěděli, ani my jsme přesně nevěděli místo přesně na metr, kde jsou sklady jaderné munice. Ale musíte to zvládnout včas, protože raketová vojska, oddíly, musely rakety převzít. Prováděly se nácviky, speciální cvičení, kdy jednotlivé jednotky jezdily do určených míst, tam by převzaly hlavice, ze skladů na místo styku by přijely s hlavicemi, předaly, převzaly a jely za oddíly nebo brigádami, kde by byly připraveny k montáži. To je pak už otázka několika minut, montáž, to není nic složitého.

[. . .]

Q: Přece jenom z hlediska toho, za jak dlouho tu hlavici dostanete, v případě toho, že ji máte dostat, že prostě existuje – z objektivních důvodů – ta potřeba, tak člověk musí mít nějaké očekávání toho, za jak dlouho ji dostane, a může tak nějak odhadovat, jestli ta hlavice už prostě je někde poblíž, nebo jestli bude dopravována letecky, odněkud já nevím z Ukrajiny.

Generál Zachariáš: Na to byly určené jednotky a to byla otázka několika hodin, kdy by ty hlavice byly přímo u odpalovacích zařízení. Právě proto se sklady budovaly na směrech jednotlivých armád, kde se předpokládalo, že budou rozmístěny raketové prostředky, tak někde poblíž, ne příliš daleko, aby to byla otázka několika hodin. [Zachariáš, 8 – 9]

Q: A co depoty na území Československa? [. . .]

Generál Slimák: [. . .] Toto byla ta místa, která se prověřovala při odchodu sovětských vojsk. [. . .] Víím, že ty zprávy, které byly z hlediska zjišťování radiačního a chemického průzkumu, že hodnotily, že úroveň radiace nepřevyšovala normální hranici.

Q: A opravdu to znamená, že tam ty hlavice nemohly být? Přece jenom – ta hlavice není až tak intenzivní zářič.

Generál Slimák: [naznačuje, že neví]

Q: Vždycky je nějaký oficiální postoj, který říká, jak se na veřejnosti a do zahraničí prezentuje ta otázka. Takže dá se nějak říct, jaké bylo oficiální stanovisko z hlediska toho, jestli tady jsou ty jaderné hlavice nebo nejsou?

Generál Slimák: Pokud se pamatuji, předtím ten závěr byl, že to není. [Slimák, 12]

4. 1968: Bratrská invaze

Spor o doktrínu

Generál Vitanovský: Já jsem nikdy neslyšel a chodil jsem hodně na ta zasedání Varšavské smlouvy, nikdy jsem neslyšel, aby někdo zformuloval doktrínu Varšavské smlouvy, jako takovou. Ale z praxe víím, že byla vybudována na dvou základních principech. Za prvé. Princip omezené suverenity jednotlivých členů Varšavské smlouvy, to je ta Brežněvova doktrína omezené suverenity, a za

druhé, že byla na základě ofenzivního charakteru, agresivního, neříkejme agresivního, ofenzivního charakteru.

[. . .] Maršál Malinovský svého času vypracoval takový krátký dokument, „Vojenská doktrína Sovětského svazu.“ To bylo několik listů, ve kterých se charakterizovalo počáteční období války, vojenskopolitická situace ve světě a jako hlavní z toho vyčuhovala taková teze, že v případě, že by použil nepřítel, myslelo se tedy NATO, jaderné zbraně, že se mu odpoví úderem všemi prostředky, které Sovětský svaz má k dispozici. To byla taková, řekl bych, základní myšlenka této doktríny sovětské, když tam byla vyložena ta vojenskopolitická situace ve světě, když tam bylo vyloženo, zformulováno to, jak by reagoval Sovětský svaz.

[. . .] A teď se dostáváme k tomu problému, k tomu vztahu, jak vlastně my jsme měli v rámci té, mně neznámé, doktríny Spojených ozbrojených sil Varšavské smlouvy, jak bychom měli my formulovat naši vojenskou doktrínu. Tohle je jedna z nejdůležitějších otázek, které jsou. My jsme nesměli žádnou takovou svoji vojenskou doktrínu formulovat v té době. Já jsem na ní dělal, řekl bych soukromě, poněvadž mě to bavilo, od roku 1961, na nějaké naší doktríně, která byla samozřejmě v těch mantinelech omezené suverenity, ale přesto jsem si říkal, že musíme, jsem suverenní stát, každý stát musí si svoji vojenskou doktrínu formulovat. [Vitanovský, 2 – 3]

Generál Vitanovský: Iniciátorem pro nějakou tu práci na doktríně vůbec nebyl nikdo z těch funkcionářů armády, kteří tady tehdy byli, ani jeden. Naopak, dokonce i generál Kuščev, to byl tehdy poradce u Lomského, výtečný člověk, zlatý člověk, čestný, [. . .] mě měl hrozně rád, ten Kuščev, ten mi říkal tenkrát: „Václav Antonovič, nedělejte na těch věcech, shoříte na tom.“ Já povídám: „No sakra, přece to je potřeba, soudruhu generále, vždyť to není možné, aby se to nedělalo, když jsme samostatný stát, pak ministr nařídil udělat, Rytíř nařídil udělat ten model.“ On povídal: „Nedělejte to, nějak se vymluvte, že jste nemocný, že nemůžete.“ On to věděl, jak tohle dopadne. Já to chci říct proto, že tohle nebyla iniciativa, naopak každý mi v tom bránil, vždyť Janko²⁵ mi několikrát říkal: „Co furt blbneš s tou doktrínou, vždyť máme sovětskou.“ Já jsem povídal: „Prosím tě, řekni mi ji, formuluj mi ji, jaká je.“ No, to on nevěděl samozřejmě. [Vitanovský, 11]

Generál Mencl: V té době [v roce 1968] jsme taky zpracovali Memorandum²⁶, to byla vlastně taková reakce na ten program, který byl přijat na květnovém plénu, to znamená ...

Q: Akční program.²⁷

²⁵ Generálplukovník Vladimír Janko byl v letech 1950 – 1956 velitelem tankového vojska, v letech 1958 – 1968 I. náměstkem ministra národní obrany. V roce 1968 spáchal sebevraždu po odhalení tzv. generálského puče a po emigraci generála Jana Šejny.

²⁶ Na jaře roku 1968 zpracovalo třicet vědeckých pracovníků Vojenské politické akademie a Vojenské technické akademie návrh memoranda vyzývajícího k „formulování a konstituování československých státních zájmů v oblasti vojenství“. Rektori VPA Vojtěch Mencl zaslal toto memorandum I. tajemníkovi ÚV KSČ jako příspěvek k tvorbě základních dokumentů pro XIV. sjezd KSČ. Anglický překlad Memoranda viz Vojtech Mastny, “‘We Are in a Bind’: Polish and Czechoslovak Attempts at Reforming the Warsaw Pact, 1956-1969,” *Cold War International History Project Bulletin* 11 (1998), pp. 230 – 250.

²⁷ Pokus o československou reformu vyústil v červnu 1968 v sepsání tzv. Akčního programu, dokumentu určujícího reformní cíle v jednotlivých oblastech politického života. Viz dokument číslo 36 ve sbírce dokumentů Antonín Benčík, Jaromír Navrátil, Jan Paulík (eds): *Vojenské otázky československé reformy 1967 – 1970*. Sv. I, Vojenská varianta řešení čs. krize (1967 – 1968), str. 162 – 176.

Generál Mencl: ... akční program. My jsme se snažili využít – v té době už jsme měli ty doktrinální práce dost rozvinuté, pracovali jsme na tom nejmíň tři čtyři roky. Snažili jsme se dostat dohromady takovou evoluci té samotné myšlenky a struktury té vojenské doktríny. A pak jsme se dostali už i do kontaktu s Vitanovským a s tou výzkumnou částí generálního štábu, který zas to tam dost těžko prosazoval a byl velmi rád, když od nás mohl dostat vlastně možnost zpracovat řadu těch dílčích studií.

No a tam jsme došli k závěrům, že jakákoliv válka by znamenala totální zničení této republiky. Zejména raketojaderná válka. Že všechny teorie o tom, že by zvýšená jaderná pohotovost mohla vést k nějakému předběžnému úderu, který by zabránil ... že to je nesmysl, že to je neproveditelné. A tak jsme tam načrtli vlastně takový koncept vojenské doktríny, která by nesměřovala právě k takovéto válce a k válce vůbec, ale pokud možno k omezení raketových zásob a pokud možno i dostřelu těch jednotlivých raket potom. Specifickou politiku vůči jednotlivým sousedům a tak dále – to asi tam máte někde, ten koncept.

Pochopitelně to vzbudilo dost velký odpor, protože ... oni vnitřně s tím všichni souhlasili, protože ta samotná myšlenka, ta byla jasná i na generálním štábu a mockrát se to tam propočítávalo, co by nastalo při těch jednotlivých fázích nebo variantách zahájení války. A všechny vycházely z toho, že za situace, kdy by se setkaly dvě ty armády nebo dvě mocnosti, válčící bloky, tak v té chvíli jak by ta sovětská přesila v klasických zbraních zapůsobila v nějakém parametru, možná osmdesát, sto kilometrů průniku, tak v tu chvíli ta raketová válka, jaderná válka nutně musí začít a že se musí vést až do hloubky toho druhého sledu, to znamená do celé hloubky Československa. Čili z technického důvodu to muselo být všechno zničeno a to dost razantním úderem, na který Američani měli, protože těch zbraní středního doletu měli dostatek a měli různé ... to jsme taky věděli od Vitanovského, ty jednotlivé kategorie těch bomb, které umožňovaly velmi diferencované, ale současně systematické ničení terénu.

Tak to jsme předložili Džúrovi²⁸ a předložili jsme to všem těm potřebným orgánům –Štrougalovi²⁹ jsme to myslím taky poslali, Černíkovi³⁰ určitě jsme to poslali. Oni to přijali, všichni to přijali, kromě části politických pracovníků. Protože pro ně to bylo nepředstavitelné, že by měli hájit nějakou pozici směřující de facto k neutralitě, k neutralizaci celého toho prostoru. Oni měli na jedné straně – a to byla i záležitost velitelů – připravovat co nejintenzivnější bojovou připravenost a pohotovost a soustředit se zejména na PVOS, na protivzdušnou obranu státu. A z druhé strany říkali, že by to tak asi být nemělo, to byl samozřejmě argumentační rozpor. Tak to se ani nedivím, že se proti tomu postavili. Ale v duchu všichni říkali, že by to bylo opravdu vyřešené.

Celá věc, pokud vím, praskla až při tom rozhovoru Prchlík³¹ – to bylo někdy v červenci.

Q: Máte na mysli tu jeho tiskovou konferenci.

Generál Mencl: Tu tiskovou konferenci, ano. Tam už se jaksi ukázalo, že po sovětské intervenci – myslím, že Grečko tehdy napsal dopis na ÚV a žádal vysvětlení, argumentoval ne tak přímo, ale myslím si, že chtěl prostě Prchlíka

²⁸ Armádní generál Martin Džúr působil v letech 1958–1968 jako náčelník hlavního týlu, v letech 1968–1985 byl ministrem národní obrany.

²⁹ Lubomír Štrougal působil v letech 1959–1961 jako ministr zemědělství, v letech 1961–1965 jako ministr vnitra. V letech 1970–1988 zastával funkci předsedy československé federální vlády.

³⁰ Oldřich Černík byl v letech 1960–1963 ministrem paliv a energetiky, v letech 1963–1968 předsedou Státní plánovací komise. V letech 1968–1970 byl předsedou československé (od roku 1969 federální) vlády.

³¹ Generálporučík Václav Prchlík působil v letech 1955–1968 jako náčelník Hlavní politické správy ČSLA, v období od února do července 1968 byl vedoucím 8. oddělení ÚV KSČ. Na podzim roku 1969 byl degradován a propuštěn, o dva roky později odsouzen.

obvinít z prozrazení vojenského tajemství. Ale podstata byla v tom, že Prchlík tam kritizoval – to, co my jsme jenom naznačili, on tam řekl naplno – že to velení Varšavské smlouvy je v rukou Sovětů a že oni sami si můžou rozhodovat bez ohledu na důsledky, které to přinese zemím, které jsou v tom bojovém dotyku. Tak se začalo hledat, odkud to Prchlíka má, pak se zjistilo, že Prchlík měl vždycky dobrý vztah k té akademii, že memorandum četl ještě předtím, než jsme ho zveřejnili – což je pravda – a tak vlastně v té chvíli jsme se dostali do toho okruhu naprosté nedůvěry ze strany Sovětů, která pak vedla k rozpuštění té akademie. Byl jsem tehdy plukovníkem, pak mě degradovali a od té doby jsem tedy s armádou neměl nic společného. [Mencl, 2 – 3]

Varování v předstihu

Generál Vinkler: [V roce 1968] Byla vytvořena ze sovětské strany taková ... byl vyfabulován stav, že skutečně stojíme na pokraji války. Tak třeba u nás, jak se to jevílo na té zpravodajské správě: My jsme snad byli hlídáni nejvíc ze všech ostatních složek, víte. Dokonce my jsme měli ještě úplně posledního poradce, který v armádě ještě byl – generál Zadvinskij se jmenoval. To byl jeden z těch, který hlavně dodával zprávy o stavu armády a tak dál. Pořád ho vidím, jak tam měl vždycky zejména Literárky na stole a tak dále, překládal nebo si to nechával překládat a to šlo hned na zpravodajskou správu do Ruska. To myslím, že je jeden z těch hlavních pramenů, které potom vedly k tomu sovětskému rozhodnutí [intervenovat]. [Vinkler, 3]

Generál Vinkler: To byl tak nějak červen. Náčelník generálního štábu mi volal: „Prosím tě, Ukrajina je plná vojsk, zjisti, co se tam děje.“ Říkal jsem: „Pane generále, to já přece nemůžu.“ Kdyby se to udělalo tak, že by se tam poslali důstojníci bez uniforem a tak dále, tak Sověti nejsou blázni, ti by je pozatýkali. Čili existovalo povědomí toho, že se kupí vojska na Ukrajině, což tak potom nakonec bylo, a náčelník generálního štábu se to dověděl. To bylo nedobré samozřejmě. Co s tím? To máte jako třeba ... první taková zvěst tohoto druhu byla v květnu, myslím, že v květnu to bylo, kdy jsme dostali zprávu – ale taky cestou ne jejich, přes Kanadu to šlo – že prostě k nám v noci přesunují dvě tankové divize, polské. Tak byl jsem u náčelníka štábu, tehdy předseda vlády v té věci volal hned, protože jsme to dávali na úřad: „Prosím vás, soudruzí, zjistěte, co se opravdu děje.“ Tak my jsme volali všechny náčelníky generálního štábu, maršála Zacharova, potom toho Hocha,³² toho polského náčelníka generálního štábu, a tak dále. *Ničevo, ničevo* ... že to je jenom plánované cvičení. [Vinkler, 5]

Generál Procházka: Podívejte se, otázka cvičení Šumava³³, že ano. Nás i můj štáb i mě překvapilo, že oni počítají s účastí tolika vojsk. Poněvadž to bylo velitelskoštábní cvičení. Tolik spojovacích prostředků. No ale nenapadlo nás, že to byla příprava na invazi, která se plánovala. I když, podívejte, vstup vojsk byl plánovaný podle různých materiálů už v květnu. To byla ta divize Jaškina,³⁴ jestli jste slyšel, to byla ta divize, která měla přejít od Krakova a odtamtud a měla se dostat na západní hranici. Čili to byl zámysl a ten zámysl nebyl vymyšlený jenom

³² Generál Boleslaw Hoch zastával funkci náčelníka generálního štábu polské armády

³³ V červnu 1968 se na území Československa uskutečnilo za účasti vojsk několika dalších států Varšavské smlouvy původně neplánované cvičení Šumava. Československé vedení bylo o plánu a účelu cvičení informováno jen velmi omezeně a bylo vážně znepokojeno skutečností, že po oficiálním ukončení cvičení zůstávaly některé sovětské jednotky nadále na československém území.

³⁴ Generál Grigorij Petrovič Jaškin byl v roce 1968 velitelem 24. samarsko-uljanovské divize (38. armáda), která se o vstup do Československa pokusila už v květnu 1968 a během srpnové invaze okupovala severní Moravu.

tak lehce. To znamená, že už tady se určitě kalkulovalo s tím, ale pak ta situace politická se zlepšila mezi Sovětským svazem a naším vedením komunistickým, na základě toho se to odložilo [Procházka, 7]

Generál Pezl: Já byl účastníkem toho cvičení Šumava. Nakonec jsem zůstal sám, když všichni potom odcházeli, tak já jsem spíš byl účasten té části řešení jejich odchodu, zdlouhavého, zpomalovaného, a tak dále. To vlastní cvičení samo už jednoznačně ukazovalo, naznačovalo, potvrzovalo, že se nejedná o žádné operační cvičení, které by mělo nějaký charakter obyčejné přípravy. Zejména proto, že člověk předtím prožil více cvičení velitelskoštábního charakteru, velkého rozmachu, a ví, jakým způsobem byla řízena a jakým způsobem se při nich pracovalo, kdežto tady bylo těžiště položeno na rekognoskaci a přípravu vlastních prostorů pro ty jednotky a jejich zabezpečení a tak dále. Od samého začátku, jednoznačně. Už ten způsob, jakým se to cvičení dostalo jako neplánované cvičení, nebylo plánováno, teprve nějak v březnu se začalo hovořit o tom cvičení, pak spadlo z nebe a ...

Q: Věděli ti vyšší funkcionáři v československém velení a vůbec i to nejvyšší stranické vedení, že tohle je v běhu, že prostě tady probíhá tohle podivné cvičení a že tady existuje i možnost ... invaze?

Generál Pezl: Já jsem přesvědčen, že k tomu jednoznačnému závěru všechno směřovalo. Ale že bylo asi obtížné tomu všemu zabránit. Když se začalo mobilizovat na Ukrajině, když se tamhle začal vytvářet operační strategický týl, předsunování zásob, vybudování produktovodu, tak to svědčilo možná o něčem víc, než jenom o okupaci Československa. Já osobně, když jsem slyšel letadla, když přistávala na Ruzyni – já tam bydlím – tak jsem si říkal „začala válka“. Protože to uskupení vojsk tady bylo tak veliké, že mohla začít. [Pezl, 9]

Q: Takže myslíte, že československé vedení bylo informováno o tom, že se něco chystá?

Generál Šádek: Ale bylo. Podle mě určitě bylo. Nemohli být neinformovaní. [Šádek, 17]

Bylo tomu možno zabránit?

Q: Jak vy byste zodpověděl, kdyby vám někdo položil otázku: Mohli jsme se v roce 1968 bránit proti hrozbě intervence, nebo proti intervenci samé a jestli ano, jak, za jakých podmínek?

Generál Vitanovský: Já bych odpověděl možná ne z toho hlediska politického, ale z hlediska vojenského, poněvadž to je mi vlastní. Uvědomme si, prosím vás, že čtyřicet let jsme plnili své úkoly v rámci Spojených ozbrojených sil, nebo necelých čtyřicet let, po vzniku Varšavské smlouvy, ve směru k jedinému nepříteli, to je směrem na západ, směrem proti NATO. Všechny plány, všechny věci byly také tímto způsobem řešeny a řekl bych schváleny. To znamená, že vycházejí z toho jsme byli také obličejem byli otočeni směrem na západ. Nikdy jsme neuvažovali v té době, že by nás mohl napadnout někdo jiný. [. . .]

A když si teď položíme otázku, kdy jsme se dozvěděli o eventuelní intervenci, já pomínu to, že některé ty signály byly, ale nebyly brány vážně, tady bych chtěl znovu upozornit na to, že naprosto nesplnili úkol ti funkcionáři naši, kteří byli ve Spojených ozbrojených silách, ti důstojníci, kteří tam byli, vždyť ti nám nedali vůbec ani avízo o tom, že se připravuje nějaká intervence. Tady bych chtěl znovu ukázat na ten vztah Spojené ozbrojené síly a generální štáb Sovětské

armády, poněvadž tu intervenci dělal generální štáb Sovětské armády, nikoliv Spojené ozbrojené síly. [. . .]

Tak si dovedete představit, že není možné teď udělat čelem vzad, mít v prvním sledu týly a v druhém sledu armádu, to bylo nemyslitelné. Tak to je jedna otázka, která vylučuje tu možnost přejít okamžitě do nějaké obrany a bránit se, poněvadž to samo přeskupení by trvalo dlouho, to už by bylo asi stejně pozdě. Tak to je jeden takovýhle důvod. A druhý důvod podle mne byl tento: My jsme byli v situaci, náraz, kdy jsme byli napadeni tak, že to bylo v podstatě ze všech stran. Z Maďarska, z Polska, z NDR, Sovětský svaz z NDR tím hlavním úderem, tudíž kdybychom byli armádu jakkoli rozdělili, což zase není otázka písknout na píšťalku, „rozdělte se a braňte se proti těmto jednotlivým uskupením,“ tak i z tohoto hlediska je to naprosto vyloučené. Když mi někdo dá otázku, jestli jsme se mohli bránit, tak samozřejmě jsme se bránit mohli, ale neubránili a neubránili ani řekl bych první den. [. . .] Takže tohleto já z hlediska vojenského, poměru sil, to nemluvím o tom, že naše armáda a to nebyla armáda mobilizovaná, to bylo 150 tisíc mírového počtu, proti dvěma miliónům, nebo kolik toho bylo, to je nesmysl se bránit, to je vyloučené, to prostě každý normální velící důstojník, velící generál nemůže dát rozkaz k této obraně. Poněvadž my musíme vycházet vždycky z reálného poměru sil, který je.

Q: Pane generále, předpokládejme, že naše orgány dostaly nějaké avízo, zjistily nějakou informaci a teď velení československé armády začne připravovat obranu. Jak dlouho by bylo zapotřebí, aby československá armáda v situaci v jaké byla, to znamená dislokovaná na západních hranicích, jakou dobu by potřebovala, aby zaujala obranu a vybudovala tuto obranu, schopnou zastavit nápor protivníka? Za předpokladu, že nikdo o tom nic neví, že nikdo nám do toho nebude zasahovat.

Generál Vitanovský: Otázka je mi jasná. Já samozřejmě neřeknu tady přesné dny, poněvadž to bych si musel sednout a spočítat si to, ale mohu říct toto: Jestliže bychom se dejme tomu týden předem dozvěděli o připravované intervenci, tak i ten týden by spolkl plánování, poněvadž než se ta vojska dají do pohybu, musím něco zplánovat, musím nějaký úkol vymyslet, a kdyby to bylo velice nahuštěné, tak já si neumím představit, že to někdo udělal dřív, než za týden. Za druhé, přeskupení vojsk, uvažte jednu věc, je určitá kapacita železnic, silnic a tak dál. [Mám] představu, že z těch prvosledových divizí dostat vojska do všech těch směrů by trvalo nejméně čtrnáct dní. Takže kdybychom se mohli a to ještě improvizovaně, bránit, tak by to podle mne nemohlo trvat kratší dobu než čtrnáct dní, tři neděle. [Vitanovský, 6 – 7]

Generál Mencl: Ono se v té době zdálo jasným, že ta vojska jsou kolem nás a že se zatím shromáždila z důvodů nějakých manévrů, které ani nikdo pořádně nevysvětlil, které ani neodpovídaly těm strategickým formám a způsobům vedení operací, pokud jsme o nich věděli. Tak bylo jasné – kvůli útoku na Československo. Pak už tady stála otázka, jestli tomu lze nějakým způsobem zabránit. A co v tom bude dělat armáda, jestli dostane ten úkol. Vojáci jsou vždycky ve složité situaci, protože nevědí, jak to politické vedení rozhodne. Kdyby politické vedení řeklo – a Dubček³⁵ toho ovšem schopný nebyl a myslím, že by to nebylo ani možné, strategicky bylo Československo nehájitelné – ale kdyby se k tomu rozhodl, tak ti vojáci to museli zabezpečit a museli počítat s tím, že ... že ta armáda se vnitřně nerozломí, že to bude ochotna dělat.

³⁵ Alexander Dubček zastával od ledna 1968 do dubna 1969 funkci 1. tajemníka ÚV KSČ.

I na ty parametry musel Prchlík počítat, ovšem asi jako jediný, protože jinak ... Džúr – on byl všechno dobré, byl vlastenec, dubčekovec a všechno – ale ten by se proti sovětské armádě nikdy nepostavil. A už i proto, že viděl, jak by to dopadlo. Vítanovský, ten od toho dával ruce pryč, protože viděl, že to je vojensky neuskutečnitelné, taková věc. Ono to ani nebylo uskutečnitelné proto, že tam pořád seděl ten Jamščikov³⁶ a o každé rotě, která se pohnula, věděl všechno. To by znamenalo totální redislokaci armády a to by trvalo půl roku. Prostě to bylo mimo možnosti. [Mencl, 6 – 7]

5. Po roce 1968

Nová rovnováha sil

Q: Potom, když už tady ta Střední skupina [sovětských vojsk] byla, [. . .] podle té smlouvy to nemělo být více jak 75 000 vojáků. Tenkrát došlo ke snížení početního stavu československé armády o 20 000, dlouhodobě. Ono to možná nebylo snížení, protože když vezmu do úvahy počet lidí, kteří stejně jako vy museli odejít z armády, tak to možná ještě bylo v jistém smyslu navýšení některých jednotek. Jak tohle zdůvodnit, že tady vlastně přibude těch 70 000 Sovětů a ještě tady zůstane zachována, ne-li posílena ta československá bojová kapacita, bojeschopnost? [. . .]

Generál Pícek: To si myslím, že je právě z toho hlediska řekl bych operačního použití. Víím, že se proslýchalo, podrobnosti jsem neznal, plány operační Sovětů, že právě se počítalo, nevím přesně, asi za pět dní by sem měla přijít armáda z Ukrajiny, která by prakticky posílila tyhle armády prvního sledu v tom dalším rozvíjení operací na západě. Takže tam nemohlo jít o to, že by o těch 70 000 se snižoval stav nebo vojska vyčleněná pro Spojené velení, pro Varšavskou smlouvu z naší armády. [Pícek, 17]

Generál Franko: Ale rozhodující bylo v tomto, že Češi a Slováci byli vybraní jako prvosledoví. „Když jste si zavinili, že tady nebudete mít sovětská vojska trvale rozmístěna po válce, tak taky musíte to pořádně vyzbrojit, taky musíte vybudovat průmysl, zbrojní průmysl, a taky budete zabezpečovat dodávkami transportérů, tanků, kanónů a všeho ostatního, co je s tím spojeno, protože budete rovnocenní prvosledovým Rusům, co jsou vpravo od vás.“ Protože tam ti Němci měli taky jenom jednu tankovou divizi v tom prvním sledu a ostatní byly druhosledové, dejme tomu na použití druhý, třetí, čtvrtý den, nebo takové nějaké pomocné jednotky. Proto celé to uskupení skupiny vojsk v Německu a skupiny vojsk Československého frontu bylo z hlediska poměru sil tak – jak se říká – „nahuštěno“, že bychom to tedy byli i pořádně odskákali jako malá země.

A tím, že se sem v šedesátém osmém roce dostala vojska, tím, že se tady objevila ta vojska, to vytvořilo takové podmínky pro Sovětský svaz – nepředstavitelné podmínky, které předtím vládly, aby se někdo přesunoval ze Lvova do Varšavy nebo sem, tisíc kilometrů. Než se sem oni dostali, tak to trvalo alespoň pět dní. A když Sověti byli tady, tak tím okamžikem prostě byli o tisíc kilometrů blíž. [. . .]

Q: Zpátky k tomu Československému frontu. Mě trochu překvapilo, že potom, když tady byla umístěna Střední skupina sovětských vojsk, tak ty plány počítaly

³⁶ Generálporučík A. M. Jamščikov působil od roku 1968 jako představitel vrchního velitele Spojených ozbrojených sil Varšavské smlouvy v Československu, tj. jako hlavní sovětský poradce v československé armádě.

nadále s tím, že by ten Československý front tvořený výhradně z československých jednotek byl prvosledový a ta Střední skupina že by byla druhosledová.

Generál Franko: Ano. Prostě jako kdyby byla ve Lvově, tam v Bělorusku nebo na Ukrajině.

Q: To jsme si ale o tolik nepolepšili.

Generál Franko: No my ne, ale oni si polepšili.

[. . .]

Ty jednotky druhého sledu, když by přišly – mluvíme o tom Prikarpatském vojenském frontu – tak než tady na našem území byly, tak to by nebylo dříve než takový čtvrtý až šestý den. A oni v důsledku toho, že tady byli potom po šedesátém osmém roce, tak získali celý týden bojové činnosti k dobru a předčili vojenskou techniku natolik, že mohli dělat ještě jednu frontovou operaci. Kdežto kdyby měli přijít na těch tancích a autech, já nevím vlakem a všelijak jinak, tisíc kilometrů, tak ten tank se prostě zastaví sám a nepojede dál.

Proto se taky – i u československých jednotek – cvičily přesuny tankových divizí, vyzbrojených tanky T-34, těmi takzvanými „starými“, přesunout je z prostoru Topolčan, tam z toho výcvikového prostoru – jak se to jmenuje, Horemláz – po vlastní ose v době míru na nějakou vzdálenost. Proto generál Tesařík³⁷ dostal za úkol – a on to dokázal – že za jeden den nebo jednu noc svoji tankovou divizi, která byla dislokovaná v Milovicích a v blízkém okolí, přesunul do Doupova. A tehdy byl největší *geroj* a oslavován, že to dokázal. Ale i přesto měl tu nepojízdnost tanků skoro padesátiprocentní. Až padesát procent tanků tam prostě dojelo. Ale dojely. [Franko, 34 – 36]

Q: Mohl byste nějak popsat ty okolnosti, které se týkají plánování druhého sledu? Nebo co jste aspoň očekávali, že bude druhý sled?

Generál Zachariáš: Já jsem se s tím setkal zase až v osmdesátých letech, když jsem byl na armádě a na okruhu. My jsme v podstatě měli na našem frontu většinu vojsk v prvním sledu a ve druhém sledu byl Východní vojenský okruh, kde byly školní divize, a jejich použití předpokládalo nějakou dobu na mobilizaci. Čili mobilizování, příprava a přesuny a to bylo poměrně složité. Pokud by došlo, jak se i tehdy uvažovalo, k překvapivému napadení, tak jsme neměli okamžitě použitelný druhý sled. Ani pro obrannou operaci, ani pro útočnou operaci. A to byl jeden z důvodů – pravděpodobně, proč se přesunula Střední skupina k nám. A protože jako veliteli okruhu a případně i jako veliteli frontu mně byla tato skupina podřízena, tak jsem měl vytvořeny daleko optimálnější podmínky pro plánování a realizaci úkolů, které byly postaveny. Druhý sled byl okamžitě k dispozici, poměrně silný druhý sled pro obrannou operaci, na provádění protiúderů a podobné činnosti. A v případě útočné operace zase v prvním sledu vyšly naše armády, a po přejití příhraničních prostorů a vyjití do prostoru, kde je možno zasadit druhý sled, tak jsme měli dobře připravený a dobře vyzbrojený druhý sled. Takže to – z vojenského hlediska – byla úžasná posila pro náš front.

[. . .]

Generál Zachariáš: Tam [ve Východním Německu] veleli Sověti a hlavním uskupením byla sovětská armáda a německá armáda byla v jejich podřízenosti. A pokud já vím, pokud je mi známo z doslechu, tak v prvním sledu šla vždycky sovětská armáda. A v jejich podřízenosti v druhém sledu a podobně byla armáda

³⁷ Generálmajor Richard Tesařík bojoval v československém armádním sboru, byl dvakrát raněn a vyznamenán titulem Hrdina SSSR. Od roku 1954 byl velitelem 13. divize v Mladé, v letech 1956 – 1958 byl zástupcem velitele 1. vojenského okruhu a v letech 1958 – 1959 zástupcem velitele 4. armády. V dubnu 1960 byl vyloučen ze strany, zbaven hodnosti a propuštěn z armády.

NDR. U nás to bylo zcela opačně. Střední skupina u nás byla podřízena našemu frontu, dokumentace u nás byla naše, oni měli jenom tu část dokumentace, která se jich týkala, to znamená použití jejich skupiny, jejich divizí ve druhém sledu. Velení, řízení jsme prováděli my. [Zachariáš, 6]

Neutronová zbraň

Generál Franko: Co to jsou neutronové zbraně, znáte?

Q: Ano.

Generál Franko: Aspoň ten název. Prostě to jsou zbraně, které jsou jaderné, ale mají převládající účinek tokem neutronů, který neničí techniku ...

Q: ... ale lidskou sílu.

Generál Franko: ... ale lidskou sílu. Tak já jsem se to dozvěděl z Vojenské informační služby, že něco takového vzniklo, a pak jsem to sledoval iniciativně, až jsem se tedy dostal k určitým zprávám. [. . .] Já už jsem se tam dočetl i nějaké předpisy americké, kolik činí z palebného průměru pro tyto dělostřelce ty neutronové. Tak to dělá dvacet pět procent. Jestli byl palebný průměr dvanáct nebo šedesát, tak podle toho si člověk mohl představit. A udělal jsem i mapu, kde byla na opačné straně stojící vojska 20. divize karlovarské, 19. divize plzeňské a tak dál, až dole, na té délce dvě stě kilometrů, kolik tam prostě bylo našich sil a kolik tam je prostě proti nám sil, což taky bylo známo, to věděl každý školák, když se prostě oceňka nepřítele dělala.

Tak kdyby každé to dělo a minomet a houfnice a Honest John³⁸ a já nevím co ještě, prostě to, co je nosičem zbraně hromadného ničení, vystřelilo jenom dva granáty – a dva granáty vystřelí v průběhu třiceti vteřin každé to dělo – ze svých palebných postavení, které jsou za hranicemi na území bývalé SRN na vzdálenost, které prostě může být dostřelena – on nemůže být na hranici ten kanón, to je nesmysl, že ano, to musí být kousek vzadu, tak jako ani raketa nemůže být, Pershing,³⁹ dvacet kilometrů, musí být tam někde šedesát, osmdesát kilometrů – prostě na svůj dostřel. A z hlediska matematických účinků je to dvě pí er na druhou, tak vyřadí sto procent, všechnu sílu, která se nenachází v okopech, velkých, zabudovaných a podobně, na celou tu hloubku, dám příklad, sto padesáti až dvě stě padesáti výstřely, od Aše až po České Budějovice.

A takhle jsem to předal prostě Valovi,⁴⁰ aby se na to podívali. A on samozřejmě, jako že je nositel takových myšlenek, tak šel a ukázal to ministrovi, ten to ukázal sovětským poradcům. Za dva dni mně Valo říká: „Tak jsem dostal za úkol předložit materiál do kolegia ministra „Teorie o neutronových zbraních“ a zpracovat tak, aby se to mohlo rozmnožit na takovou úroveň, aby to došlo až do pluku vto. A dva výtisky v ruštině aby byly.“ No tak jsem to udělal. A Sověti najednou chtěli ještě jeden výtisk a poslali ho do Milovic⁴¹ Střední skupině vojsk v ruštině a tam taky bylo školení. A začali lidi o tom přemýšlet a začali hledat nějakým způsobem ochranu. Tak já jsem se vždycky smával, že nejlepší ochrana proti neutronovým zbraním je prostě: „Jak vidíš, že někde něco bouchlo,

³⁸ Neřízená taktická střela MGR-1A (1B) Honest John byla do výzbroje amerických vojsk zavedena v roce 1955.

³⁹ Operačně-taktická střela MGM-31A Pershing byla do výzbroje amerických vojsk v Evropě a do výzbroje bundeswehru zavedena v roce 1964. V roce 1967 byla zahájena výroba zdokonalené střely Pershing 1A, v osmdesátých letech pak byly americké jednotky v Evropě vyzbrojeny střelou Pershing 2 s podstatně delším doletem a nižší kruhovou odchylkou.

⁴⁰ Generálplukovník Vasil Valo byl v letech 1967 – 1969 velitelem Středního vojenského okruhu a v letech 1971 – 1979 l. náměstkem ministra národní obrany.

⁴¹ Ve vojenském městečku Milovice sídlilo od začátku sedmdesátých let velitelství Střední skupiny sovětských vojsk.

tak se hned celý ponoř do sudu do vody, abys byl pod vodou. [smích] Nebo v díře. A jak chceš útočit, když chceš být chráněn v díře? Buď jseš v díře nebo budeš útočit.“ [Franko, 12 – 13]

Generál Franko: Neutronové zbraně – to je pronikavá radiace. Chtěli ničit živou sílu, aby tanky zůstaly nepoškozené. Pak se to vyvíjelo, byly nové druhy jaderných zbraní, malé, aby se daly nosit na zádech, nebo takové, co se dají vozit za sebou, v nějakém vozičku. Měli na válčišti připraveno – východní i západní – na všech komunikacích, kudy například z Československa šla vojska, přes Rozvadov nebo přes ty hraniční přechody, měli připravené – a my taky – na těch komunikacích jaderná ... jaderná „úložiště“. A když se prohrával ten příhraniční boj, tak se to nechalo vybuchnout a už tam nikdo nemohl, ani tam, ani nazpátek. A vznikal tedy problém, co s tím civilním obyvatelstvem, které bude v tom prostoru. Protože každý bude utíkat odsud, podle směru větru. A bohužel pro východní to bylo tak, že světové proudy větru z hlediska zeměkoule vanuly vždycky od západu na východ. [Franko, 50]

Ke konvenční variantě

Q: Tento plán [z roku 1964] vlastně počítá – jestli ho vyhodnocuju správně – s používáním prostředků jaderného napadení od samého počátku, to znamená válka by se nuklearizovala okamžitě. Mohl byste to srovnat s těmi osmdesátými lety, jak to potom vypadá? Jak si stojí ta varianta vedení konvenční války a nějaké nuklearizace v průběhu konfliktu ... ?

Generál Zachariáš: To srovnání je vysloveně teoretické a velice složité, ale při použití jaderných zbraní je cílem obou stran zničit si především navzájem jaderné zbraně. To je úkol číslo jedna. A potom takové prostředky, které mohou ovlivnit průběh operace – velitelská stanoviště, letectvo, prostředky navádění ... A na vojska jdou údery až v podstatě jako v poslední řadě. Jenomže se nepočítá s tím, jak ohromné by byly potíže způsobené výbuchy, zamořením a zničením prostorů, které by se staly absolutně neprůchodnými. A pokud by se to stalo v samém začátku války, ono by snad ani nemohlo dojít k tomu, že by vojska začala útočit. Nebylo by kudy. Nebylo by kam. [. . .] Celé naše území by se v podstatě stalo zamořenou zónou, Čechy, Morava, potom dál, na Polsko, na Slovensko, v závislosti od toho, kterým směrem by byly převládající větry. Asi ten začátek by mohl znamenat i konec operace. [Zachariáš, 4]

Q: Z toho, co jste říkal, vyplývalo, že v případě válečného konfliktu by operaci přímo tady na evropském bojišti probíhaly – alespoň podle zámyslu Varšavské smlouvy – bez použití jaderných zbraní, ano?

Generál Štorek: Ano, ano.

Q: To je závažné tvrzení.

Generál Štorek: Na základě všech zkušeností, které byly, se zkouškami jadernými, se ukázalo, že prostě použití jaderných zbraní z jakékoli strany, tudíž z obou potom nakonec, by způsobilo, že by to lidstvo ... zaniklo nebo by mělo obrovské problémy, prostě nebylo by vítězů v té jaderné válce. To si myslím, že je hlavní motiv celého dalšího vývoje, odstoupení vyloženě od vedení války jadernými zbraněmi. [...]

Q: Tady [v plánu z roku 1964] se uvádí, že by se v případě konfliktu na československé území nebo přinejmenším do podřízenosti Československého frontu přemístila 57. letecká armáda, která, jak jsem pochopil, byla armádou sovětskou.

Generál Štorek: V tu dobu prostě já nevím, ve válečném konfliktu asi ano, jestli to bylo v nějakých operačních plánech, protože jinak na našem území do roku 1968 nepůsobila sovětská vojska, tak si dokážu těžko představit, že by v nějakém mírovém procesu mohlo k tomu dojít. V plánech to zřejmě bylo.

Q: A potom, v osmdesátých letech, což je samozřejmě jiná etapa, dvacet roků nato, to je velký časový odstup, nicméně v operačních plánech v osmdesátých letech se taky objevuje třeba v rámci Československého frontu sovětská letecká armáda, která by v případě války, pokud by došlo k horkému konfliktu, působila v rámci Československého frontu?

Generál Štorek: Ne, protože sovětské letectvo působila v tom druhém sledu, v tom hlavním úderném sledu. My jsme byli pro zahájení války, v podstatě zabezpečit vlastně obranu. To cvičení, co jsme dělali – prostě držet státní hranici všemi silami, která máme my. A pak samozřejmě pro nějaký další rozvoj operace, jakýkoliv, druhý sled, který by přišel z východu. Jinak si to nedovedu představit, že by to mohlo být. I když, jak říkám, na této úrovni jsme prostě operační plány neměli, a pokud jsme dělali nějaké cvičení, tak to bylo zřejmě trochu přizpůsobeno realitě, co nejvíc, maximálně, co šlo. My jsme jenom věděli, že na nějaké dané „D“, já nevím D-15 nebo D-30, prostě přijdou posily z východu a bude se rozvíjet operace na základě nových sil. [Štorek, 6 – 7]

Zpomalení postupu

Q: Vy jste mi říkal, že jste nikdy neměl ten operační plán v celku k dispozici, že jste nicméně znal tu část, která se týkala vašich povinností vždycky v té dané velitelské funkci. Nicméně v té funkci velitele Západního vojenského okruhu jste byl vlastně potom předurčen v případě války jako velitel Československého frontu.

Generál Zachariáš: Ano. Pokud jsem se zúčastnil tohoto plánování – to bylo jednou, myslím si, že jsme vycházeli už z reálnějších poměrů sil, protože v každém případě už jsme nepočítali jenom kvantitativní poměr sil, ale i kvalitativní poměr sil. Byly reálněji stanoveny úkoly, pokud se týká i hloubky a směru, kdy náš úkol, v pozdější době, kdy jsme měli daleko kvalitnější techniku, daleko víc prostředků a daleko efektivnějších prostředků, tak nebyl postaven na takovou hloubku. A předpoklad tohoto plánování, kterého já jsem se zúčastnil, byl, že nejdříve provedeme obrannou operaci v případě napadení, že se podaří zničit nebo zeslabit síly protivníka v příhraničním sražení a teprve potom přejdeme do útočné operace. Nepracoval jsem na čistě útočné operaci a je to jeden z důvodů, proč si myslím, že plány byly reálnější, že vycházely z daleko reálnější situace.

Q: Mohl byste nějak srovnat – teď mluvíme o té čistě obranné variantě a o variantě té ofenzivní operace – mohl byste nějak srovnat ta tempa, která byla potom v těch osmdesátých letech s těmi, která jsou v tom plánu z roku 1964. Kolik kilometrů na den?

Generál Zachariáš: Tak já si to přesně nepamatuji, kolik to bylo, ale v každém případě pokud vycházíme z toho, že my jsme měli mnohem menší hloubky, než byly stanoveny v tom plánu, který jsem viděl. Jestli se nemýlím, tak na ten první den se počítalo asi kolem třiceti kilometrů a potom na zbytek operace, kdy časově to zhruba souhlasí, asi kolem těch osmi nebo deseti dnů – to bylo maximum, kde se vyšlo jenom na hloubku přibližně území Německé spolkové republiky. Tak to už samo o sobě hovoří o tom, že tato tempa, přestože technika byla kvalitnější, výkonnější, byla menší a z tohoto pohledu i úkoly byly reálnější. Nehledě na to, že jsme měli daleko lepší prostředky na překonávání vodních toků, které tehdy ještě nebyly, které během několika minut byly schopny vytvořit

most, aby technika, která nebyla schopna plavat, byla schopna se dostat na druhou stranu. Bylo daleko kvalitnější zásobování a podpora všech druhů zbraní a prostředků. [Zachariáš, 3 – 4]

Generál Slimák: [. . .] V tom operačním plánu, [. . .] kterého já jsem se zúčastnil v sedmdesátých letech v Československu, to končilo [ukazuje na mapě] na francouzských hranicích. Pro Československý front.

Q: A chápal jste to tak, že v tu dobu už ten front nebyl bojeschopný, nebo že bude nahrazen?

Generál Slimák: Možná, že to bylo z politických důvodů. Takto – to už se předpokládala další frontová operace. Frontová operace jako taková byla plánována na hloubku státního území v jižní části Spolkové republiky. Kam dále už se neřešilo v tom operačním plánování. Ale to byl plán frontu.

Q: Mohl byste naznačit, jaká tempa postupu byla uvažována v těch osmdesátých letech?

Generál Slimák: No, na to, co je tu plánováno, jako úloha frontu, pokud si vzpomínám, tak to trvalo dvojnásobnou dobu.

Q: Takže řekněme ...

Generál Slimák: Třicet, čtyřicet [kilometrů denně] v tom pohraničním, potom při rozvíjení úspěchu pochopitelně padesát, šedesát. Ale zpočátku třicet, čtyřicet, do bližší úlohy armád, pokud si to pamatuji dobře. Já jsem přece jen pracoval na jiné oblasti, ale vím, že na cvičeních to bylo v podstatě stejné. Do bližší úlohy armád byla ta tempa třicet čtyřicet kilometrů. Víc jak těch padesát bylo až při rozvíjení, to už byla záležitost rozvíjení operace. [Slimák, 7]

Rostoucí síla NATO

Q: V šedesátých letech se v těch interních hodnoceních, která jsou zpracovávána v Československu nebo v Sovětském svazu, zdůrazňují především ty slabiny, které má NATO. Možná že z toho vychází to rychlé tempo postupu. Naopak v sedmdesátých letech se potom zdůrazňuje rostoucí síla NATO, v těch hodnoceních Varšavské smlouvy. Má to podle vás nějaké politické příčiny, nebo to odráží reálný stav?

Generál Zachariáš: Já se spíš domnívám, že to má příčiny reálnějšího hodnocení skutečného stavu, který byl. A pravděpodobně i lepší práce rozvědky, která musela dodávat podklady k seznamování se s možnostmi jejich techniky v porovnání s naší technikou, a reálnější hodnocení nakonec vede k tomu, že i z druhého pohledu potom přistupujete k celkovému vyhodnocení toho protivníka. Že bylo realističtější. S politikou to nemá nic společného, si myslím.

Q: V těch zprávách, které mám k dispozici, se často objevují informace o tom, že v armádách Varšavské smlouvy se reaguje na nějaké inovace, zavedení nových vojenských technologií, nové vojenské techniky na straně NATO. Během těch sedmdesátých, osmdesátých let, co tak asi nejvíc podle vás ovlivnilo z hlediska hodnocení té cizí armády, co tak asi nejvíc ovlivnilo posílení NATO? [. . .]

Generál Zachariáš: To se dá těžko soudit. Ale myslím si, že co hodně ovlivnilo rozvoj techniky a vůbec názory na operační umění a strategii, že bylo využití potom později vesmíru, špionážní družice. Protože ty umožňovaly zjistit do nejmenších podrobností rozmístění, druhy techniky, přesuny, prostě všecko včetně spojení. A byla doba, kdy my jsme věděli – v tuto dobu přelétává družice, nebudou přesuny. Takže speciální technika, třeba raketová měla určeno, kdy se může přesunovat. I rozvoj různých druhů zbraní ovlivňoval druhou stranu, protože jestli se u protivníka objeví nová technika, třeba nový tank, tak hledáte

hned protizbraň protitankovou a podobně. A třeba já, když jsem byl ještě velitel divize a na armádě, jsem věděl, že nesmíme útočit v noci. Protože nemáme šanci v tehdejší době – oni měli daleko lepší přístroje pro vidění v noci a pro vedení palby v noci. A v tom případě my bychom jeli slepí a oni nás dávno viděli, neměli jsme šanci. [. . .]

Liší se dostřely jednotlivých druhů zbraní, dosah protitankových řízených střel, protiletadlových raket a podobně. Oni odpalovali z vrtulníků už na šest, na osm kilometrů a my jsme odpalovali třeba na tři kilometry protitankové zbraně. A tomu musíte přizpůsobit všecko, taktiku, řízení, velení, používání bojových prostředků, prostě hledat takové metody a způsoby, abyste vůbec mohl uspět. [...]

Když jste mluvil o tom letectvu, nevím, jestli se generál Štorek přiznal, že tenkrát jejich [NATO] letectvo odpalovalo rakety vzduch-vzduch na dvakrát nebo třikrát takovou vzdálenost, než oni měli svoje rakety. Když vyletěli proti sobě, sice se na radarech mohli vidět, ale ten Štorek vypálit nemohl a ten Američan mohl už třeba na 140 kilometrů odpálit raketu, a než ten by se přiblížil, tak už je pryč.

Takže kvalita jednotlivých prostředků a zbraní ovlivňovala všechno. To je právě to, o čem já jsem hovořil, že se nedělaly kvalitativní poměry sil, a proto byly úkoly nereálné. [Zachariáš, 7 – 8]

Problémy se zpravodajstvím

Generál Slimák: Já jsem bojoval s mnohými problémy, když jsem přišel do funkce náčelníka zpravodajské správy. Všechno jsem chtěl změnit.

Q: Co všechno jste chtěl změnit?

Generál Slimák: No, v první řadě zaměření zpravodajské činnosti. Už v podstatě to postrádalo koncepci, už to šlo z podstaty. Ironie osudu je ta, že když jsme se konečně k něčemu dopracovali, tak tento plán jsem předložil na schválení náčelníkovi generálního štábu jako střednědobý plán 20. listopadu 1989.

[. . .]

Q: Byly nějaké – já od vás nechci, abyste mluvil o konkrétních případech – ale byly nějaké výsledky, o kterých by se mluvilo, které by byly kladeny za příklad, případy, kde skutečně jste přišly na důležité věci?

Generál Slimák: Za mě ani ne. Ani už v době, kdy jsem byl zástupce náčelníka zpravodajské správy, něco zásadního, objeveného nebylo. Bylo to spíše vytěžování různých informátorů, náhodou, když se přišlo na něco zajímavého.

[. . .]

Q: Dá se nějak odhadnout, kolik pracovníků v té době zpravodajská správa měla?

Generál Slimák: [. . .] Měla několik stovek lidí.

Q: Byla v koordinaci v rámci Varšavské smlouvy určena československé vojenské rozvědky nějaká specifická oblast? Třeba určitý úsek Západního Německa nebo Francie?

Generál Slimák: My jsme dostali na starost, v době někdy krátce před mým příchodem, Francii a Španělsko. Nic k tomu ještě nebylo uděláno.

Q: To bylo na základě rozhodnutí nějaké konference náčelníků správ?

Generál Slimák: Ano. Ročně se konaly konference náčelníků zpravodajských správ. Na základě programu odsouhlaseného během konference. Těchto konferencí se účastňoval náčelník správy a náčelník informačního úseku. Musím říci, že náš informační úsek, ta jeho analytická část, která alespoň to málo, co se dalo vyzískat, dokázala nějakým způsobem vytěžit, zpracovat a svým způsobem „prodat“. [Slimák, 17 – 18]

Q: Myslíte, že zprávy vojenského zpravodajství tu hrozbu jaderné války spíš omezovaly? Nebo vůbec hrozbu války, nejenom jaderné.

Generál Slimák: Myslím, že to dávaly do reálného pohledu. [. . .] To, co jsme informovali, a to, co bylo k dispozici, jsme spíš směřovali do problematiky výstavby armády, zkvalitňování, modernizace. Ty technologické posuny spíš než nějaké harašení ve smyslu, že by něco hrozilo. [. . .]

Myslím, že to byl zpravodajský přínos zpravodajské správy, že dávala dostatek informací, orientovala. Myslím si, že v mnohých případech i významně přispěla k zavádění nových novinek z hlediska uskutečnění opatření, dovozu materiálu a technologií některých. Asi to bylo především tak – teď vynechám důvody – že převažovala kvantita, to bylo jednodušší. Víte, to je tak – Sověti utajovali všechno, i před sebou. Sověti utajovali všechno i před sebou a vím z rozhovorů s mnohými, když jsem studoval na akademii generálního štábu, že třeba v podniku se něco vyvíjelo, co v armádě už dávno bylo vyvinuté.

[. . .]

Q: Nakolik jednostranná byla zpravodajská spolupráce se Sověty? Dostali vy jste třeba oplátkou za naše informace přístup k informacím, které specificky mohli mít jenom Sověti? Třeba satelitní snímkování nebo něco jiného.

Generál Slimák: Konkrétní materiály ne. Jen výstupní informace. Z hlediska řekněme složení ozbrojených sil a charakteru. Protože když jsme měli přesné poznatky o americké armádě, armádě Velké Británie, Španělska, tak to jsme brali jen z jejich zdrojů. To jsme brali automaticky. A za druhé to byla hodnocení řekněme kvalitativních ukazatelů. Ten problém jsme neměli rozvinutý, to jsme jen převzali. [. . .] Náš výzkumný ústav myslím si v té době zaostával, velmi. [Slimák, 20 – 21]

6. Konec a začátek

Od útoku k obraně

Q: Kdy by byl takhle od základu znovu zpracován operační plán, jako celek?

Generál Zachariáš: Já jsem na operačním štábu nepracoval v těchto funkcích, ale domnívám se, v té době, kdy já jsem se zúčastnil zpracování části toho plánu v osmdesátých letech, tak minimálně tehdy byl od základu přepracován, protože tehdy se právě zdůrazňovalo to, co jsem říkal já – vždycky zahájit přípravu nejdříve k obranné operaci a v případě jejího úspěšného provedení přejít do útočné operace. A to předpokládá zpracování kompletní dokumentace, to se v podstatě musí zpracovat dvě operace, nejdříve obranná, potom útočná. [Zachariáš, 5]

Generál Slimák: Do kdy platil tento plán [z roku 1964], nevím, ale vím, že když jsem pracoval na Západním vojenském okruhu, začalo se někdy na podzim 1985 dělat nové operační plánování. V souvislosti s deklarováním nové vojenské doktríny. Možná, že její vyhlášení bylo v osmdesátém sedmém, ale problematika obranné doktríny byla procvičována o mnoho dříve. My jsme začali – předtím plánoval generální štáb – v osmdesátém pátém a to plánování trvala někdy do května osmdesátého šestého roku. Plán operací zpracovalo velení frontu samo. A dělaly se dva plány, plán útočné operace a plán obranné operace. A to se dělalo ve čtyřech výtiscích, jeden pro ŠOVŠ, štáb Spojených ozbrojených sil, druhý pro generální štáb, třetí pro generální štáb Sovětské armády, čtvrtý pro velení frontu. A tehdy byla zvláštnost, že tyto plány rozpracovávaly i podřízené stupně, tedy i armáda. [Slimák, 6]

Doktrína bez nepřítele

Q: Ještě v závěru té vaší kariéry, v době, kdy jste byl v tom Spojeném velení, jaká tam tehdy byla atmosféra v té chvíli, kdy tady proběhly ty politické změny, ve státech střední a východní Evropy?

Generál Zachariáš: To byla atmosféra jako asi tak [. . .] jako na pohřbu. Protože první začali Němci – my jsme seděli na jedné chodbě, představitelé jednotlivých armád. A já mimo jiné s Němcem a s Polákem jsem měl velice dobrý vztah. Oni oba dva velice dobře uměli rusky, společně jsme chodili na obědy a tak jsme se stýkali. Když došlo ke spojení Německa, tak byla atmosféra skutečně smutná a pošmourná. A vím, že jsme se nejdříve loučili s Němcem, pak se loučili se mnou a bylo jasné, že to je konec s Varšavskou smlouvou.

Dokonce měli zájem o to, jak to u nás vypadá, protože tehdy už se připravovala naše doktrína a byla už v roce 1990 nějaká připravená, tak chtěli, abych jim něco vysloveně řekl. Tak jsem si musel tady v Praze zařídit podklady, tak jsem na to téma vystupoval před všemi, jak bude vypadat naše doktrína. Moc jsme tam neříkal, ale dvacet minut na toto téma bylo moje poslední vystoupení. Jednou za měsíc se pořádalo takové shromáždění, kde vystupovali jednotliví představitelé. A já jako svoje poslední vystoupení jsem měl „Pravděpodobná doktrína Československa v budoucnu“.

Q: To se ještě asi ani tady pořádně nevědělo, co vlastně ...

Generál Zachariáš: To bylo takové dost mlhavé – co vlastně můžete o tom říct. Ono se vlastně zas tak moc vymyslet nedá. Vojska se vám nezmění, změnil se ... protivník.

A nejhorší je – vymyslete doktrínu, když nemáte protivníka. [. . .]

Ale tam už se objevilo to, co je teď aktuální – terorismus. To už se tehdy v těch doktrínách objevovalo, že to můžou být fanatici, teroristické útoky, to bylo uvažováno tehdy jako protivník. Jenže zas – co proti tomu může legální armáda. ...

Q: My jsme tam přece jenom hráli ... ono je pravděpodobné, ne-li jisté, že by se ta Varšavská smlouva rozpadla, když ne naším přičiněním, tak nějakým během okolností, z polské strany, ze strany Německa, že by se nakonec stejně nějak rozpadla. Ale my jsme přece jenom v té chvíli, kdy se rozpadla, hráli prominentní roli v tlaku na to, aby přestala existovat.

Generál Zachariáš: My jsme byli považováni za nejpevnější článek, tak mezi všemi. A najednou nejpevnější článek praskl. Táhněte za řetěz, když ten nejpevnější článek praskl. [Zachariáš, 13]

Ve staré stopě

Generál Slimák: Někdy na začátku roku 1990 přišel na návštěvu [poslední náčelník štábu Spojených ozbrojených sil]⁴² a informoval se o těch změnách, které tady probíhají. A na závěr řekl, že „vážně ohrožujeme bojeschopnost“, „odkrýváme levý bok uskupení Varšavské smlouvy“. Já jsem snažil se mu vysvětlit, v čem je podstata, on nechápal. A byl přítomen představitel hlavního štábu u ministra národní obrany a ten ho musel orientovat na to, aby mě víc vnímal. To bylo ještě na jaře devadesátého roku, oni necháпали situaci a za to všechno prostě dávali vinu nám. [. . .]

⁴² V tomto období působil v této funkci armádní generál Vladimír Lobov.

Jazov⁴³ mě obviňoval, úplně byl rozhorlený, to se projevilo i na tom zasedání Varšavské smlouvy v devadesátém roce, to bylo 35. výročí. Byla konference v Moskvě, to byla součást jednání. Když jsme tam oznamovali, že předpokládáme nějaké změny a tak dále z hlediska všeho, Ljušev⁴⁴ říkal, jestli to zvažujeme, ty okolnosti, protože před námi armáda ... V té odborné části se připravoval plán na příštích pět let. V devadesátém roce. My jsme zaujali stanovisko, že nemůžeme to garantovat a že navrhujeme, protože to bylo plánováno na rok 1991, aby se to odsunulo až na jiné roky. A v obdobné situaci byli Němci, tehdy si pamatují, že tam byl náčelník jejich hlavního štábu, tam bylo plánované cvičení Štít v devadesátém druhém roku a on to nemůže garantovat, protože ten vývoj je ... Jeli ve starých kolejích. Myslím si, že vůbec nepochopili podstatu těch vývojových změn. [Slimák, 13 – 14]

Poslední operační plán

Q: Generál Vacek v těch pamětech píše,⁴⁵ že ten operační plán v roce 1990 předložil Havlovi⁴⁶ a ten ho parafoval, už jste se o tom zmiňoval. Takže Havel vlastně v tu chvíli parafoval ten plán, který počítal s těmi oběma variantami, jak s tou obrannou, tak s tou útočnou?

Generál Slimák: Ano. To se nazývalo souhrnně „Plán použití armády“, ale každá operace byla zplánovaná samostatně, útočná operace a plán obrany. První se dělal plán obranné operace, protože to bylo tehdy rozhodující. Útočná operace se brala jako vynucená, situací. [. . .]

Q: Vy jste potom byl náčelníkem generálního štábu – můžete říct, kdy tenhle plán vlastně přestal platit a čím byl vlastně nahrazen?

Generál Slimák: Tehdy v devadesátém roce se nic v oblasti operačního plánování nedělalo [. . .] vzhledem k situaci, která se vyvíjela ... v politické oblasti, to znamená perspektiva Varšavské smlouvy.

Když začala všechna jednání, my jsme na přelomu roku 1991 – jedna vzpomínka k tomu, to bylo ještě na podzim, to bylo za Dobrovského⁴⁷ – jsme informovali [náčelníka sovětského generálního štábu a prvního náměstka ministra obrany] Mojsejeva, že operační plán ztratil svůj význam, vzhledem k tomu československá armáda si připravuje svůj operační plán a končíme. Dostali jsme odpověď, že nemají proti tomu námitky, generální štáb, ale že to považují za předčasné. Tím to skončilo, bez nějakého tlaku, odporu. Řeknete otázku, proč se to psalo Mojsejevovi. Jsem přesvědčený, že když jsem to posílal Mojsejevovi jako náčelníkovi generálního štábu, protože ŠOVS ... tam tehdy byla situace málo přehledná. [. . .]

Takže když bylo jasné, že Varšavská smlouva je otázka času, když začala probíhat jednání, tak jsme považovali ten plán za zbytečný. Bylo třeba ho orientovat jiným směrem.

Q: A ten potom vycházel z koncepce ...?

Generál Slimák: No, to je právě to, co jsem říkal na začátku. My jsme ho vypověděli a teď byla situace, co dál. Bylo jasné, že operační plán není to, co je

⁴³ Maršál Dmitrij Timofejevič Jazov zastával v letech 1987 - 1991 funkci ministra národní obrany SSSR.

⁴⁴ Armádní generál Pjotr Georgijevič Ljušev zastával jako poslední funkci vrchního velitele Spojených ozbrojených sil Varšavské smlouvy.

⁴⁵ Miroslav Vacek: *Proč bych měl mlčet*. Nadas, Praha 1991, pp. 49 – 50.

⁴⁶ Václav Havel, jeden z představitelů československého disentu sedmdesátých a osmdesátých let, zastával v letech 1990 – 1993 úřad československého prezidenta. V letech 1993 – 2003 byl prezidentem České republiky.

⁴⁷ Lubomír Dobrovský zastával v letech 1990 – 1992 funkci československého ministra obrany.

hlavní. Hlavní je pohled do budoucnosti. A nejenom, co se týče operačního plánu, ale v podstatě jakési ujasněné koncepce. [. . .]

Q: Takže se objevil návrat zpátky k teritoriální obraně?

Generál Slimák: To jsem nedokončil – my jsme udělali jakési zkušební velitelskoštábní cvičení, já s náčelníkem správy na štábu a potom s velitelstvím vojenského okruhu v Táboře. Ujasňovali jsme si, hledali jsme řešení. Vyplývají určité závěry: Ohrožení není ze žádného směru, armádu musí být univerzální, dislokace, která byla, je platná, organizační struktura může být jakákoli, divize, brigáda – to vůbec není to podstatné. To byla právě jedna z těch kritik tehdy na Radě obrany státu, že nepřecházíme na brigádní systém. To se musí vidět v určitých souvislostech, chybí nám pohled dopředu o úloze armády. Byly závěry asi tak: pohyblivost, manévr, schopnosti. Protože byla dvě ohrožení: Na východě, kdyby vznikla nebezpečná situace – a byla ještě Západní skupina umístěná v Německu. Čili podstata operačního plánu byla v tom být schopni rozvinout určité operační seskupení, ze kterého bylo možno přejít k plnění úlohy, ke které by mohlo dojít. Už to nemělo podobu nějak jednoznačně direktivní, že to bude takto. To bylo prostě rozpracování určitých variant použití armády, pochopitelně, že to bylo s obecnými možnostmi. My jsme museli reagovat na určitou politickou objednávku, protože byl už rok 1992, po rozpadu Varšavské smlouvy. [Slimák, 9 – 10]

Cesta do NATO

Q: Co považujete za zásadní momenty v té transformaci československé armády na začátku devadesátých let? [. . .]

Generál Pezl: [. . .] Co pokládám za nejzávažnější ... tak je to několik etap. První ta etapa byla trochu očistit tu armádu od toho ... shnilého jádra. To byly ty problémy likvidace politického ... snaha o snížení váhy – ona to likvidace úplná nebyla, ale to nikdy v revoluci, která prochází takovými poměry, není možné – politického, kádrového aparátu, vojenské kontrarozvědky, rozbití těch hlavních řekl bych provázaných velitelských sborů, očista od řady lidí, zbavení se té vrcholové personální špičky, která byla bezprostředně spojena s tím politickým aparátem. Přitom ale se snahou zachovat určitou bojeschopnost armády, protože tady jsme měli skoro stotisícovou armádu, existovala Varšavská smlouva, nahoře bylo dvaadvacet divizí sovětských, tak přece nějaká ta snaha tady musela být, mít určitou schopnost sebeobranu státu. Přitom řešit i to Slovensko, které tehdy bylo „oholené“, tam nic nebylo. Čili to byla taková ta první reorganizace, která přesunula část sil na Slovensko, aby trochu vyvážila ten poměr. Bylo to dobré, když byly události v Moskvě, tak jsme tam aspoň už něco měli.

Tak to byla taková ta první etapa. Druhá etapa můžeme říct, že bylo takové to hledání nového postavení Československa v Evropě a vlastně i armády, otevřít se NATO, udělat se svým způsobem trochu průhlednějšími pro ně, stravitelnějšími, aby nás lépe poznali. Pak závažná etapa bylo to rozdělení Československa na Českou a Slovenskou republiku, což byla taky velmi zajímavá operace, která prokázala, že to, co se do té doby udělalo, že ji udělalo trochu schopnou to zvládnout a nepřipustit nějaký ten balkánský poměr na našem území. Celé to bylo ještě spojené s vídeňským protokolem o snížení konvenčních sil v Evropě, to znamená trvalá reorganizace. Ta armáda v podstatě od devadesátého roku dodneška je v neustálém pohybu, žádný resort neprošel takovými změnami, které by oťřásly lidským potenciálem, taky strukturami a vším.

No a pak to bylo zhruba od toho období přibližování se k NATO až do toho období vstupu do NATO, to bylo období určité vnitřní přeměny té armády a řekl bych hledání toho propojení. To byla už od samotného počátku účast v Perském zálivu, balkánské mírové mise a tak dále – prostě ukázat tu armádu, že je trošku jiná. Prostě po stránce těchto aktivit a těch vztahů, které měla k velení NATO v Evropě, že armáda výrazně politicky přispěla, že do toho NATO – s odřenýma ušima – jsme se dostali. Moc té podpory v tomto směru neměla. [Pezl, 10 – 11]